

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 16.

V LJUBLJANI, 16. APRILA 1933.

KNJIGA 13.

RAFFAEL

MADONNA DELLA TENDA

ARHIBALD ZIEGLER

(V ozadju Shakespearejevo spominsko gledališče v Strafordu on Avon)

KNJIŽEVNOST

Copyright by Presse Photo, Berlin

PETER SE ZBUDI V ŽIVLJENJE

L. MRZEL-FRIGID

NADALJEVANJE

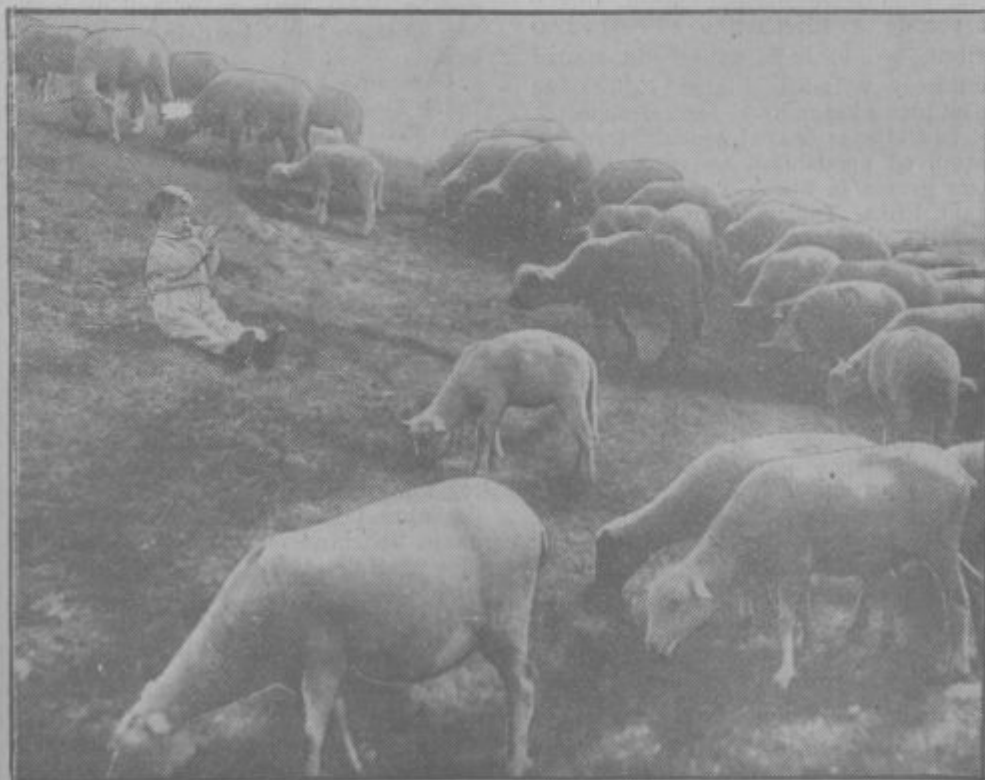
Toda mali Rutarjev Peter je bil eden tistih redkih, zanimivih ljudi, ki se silno lahko in silno mnogo prerokuje nad njimi, pa se vse prerokbe ob njih po navadi nikoli ne izpolnijo. Peter je ležal v svojem imenitnem, gosposkem, črno pobarvanem vozičku, s svojimi velikimi očmi je izpod velikega čela buljil v čipke, ki so visele ob odprti strehi, pa v strop, ki je bila po njega sredi razmazana velika, smešna umetna roža in ki je od njega visela težka, umetno izrezljana petrolejka, ležal je, rasel je pomalem in je živel. Iztežka je preobračal svojo debelo glavo po mehkem vzglavju, igral se je s prsti na rokah in brbljal neznane besede tistega zgovornega, nedoumljivega jezika, ki se v njem prve mesece svojega življenja izpovedujejo državljani tega sveta. Ležal je, brbljal in jokal, kolikor je bilo treba, in ljudje v hiši so ga radi jemali na roke in se igrali z njim. Še celo Lenka, njegova starejša sestra, se je polagoma sprijaznila s tem, da je fant. Ko se je zadnji čas pred njegovim rojstvom zašušljalo po hiši, do bodo kupili otroka, je Lenka zastavila vso svojo besedo in ves svoj vpliv, da mora biti punčka. Dovolj samotno in žalostno ji je bilo sredi samih fantov, dovolj ji je bilo njihovih trdih besed in šal, njihove neizprosne, neznosne strahovlade nad pošteno žensko. — Ampak to vam rečem, je terjala Lenka, zdaj mora biti pa punčka. Stara dva Rutarja sta se muzala in izmotavala, zatrjevala sta, da bosta že poizkusila kupiti punčko, ampak da je vse še v božjih

rokah. — Kaj ne izbirata mamica in atek? je vpraševala Lenka. To že, sta odvrčala, ampak bog ima zadnjo besedo, naj le vroče moli k bogu. In Lenka je molila; vse dolge večere, ko so otroke naganjali spat, v kuhinji, v sobi za goste pa so družbe veselih velikih ljudi pile in pele pozno v noč, je vroče molila k bogu, da bi bila punčka. V teh prošnjah in v tem pričakovanju je bilo morda več materinske sreče, kakor je je poznala mati sama. Slednji večer se je Lenka vsanjala v tisto čudovito blaženost, držati punčko v rokah, zibati jo in jo poljubljati na tiste čiste, široko odprte dekliške oči, držati jo v rokah in s tem dotikom okusiti vso tisto nepojmljivo radost, da imaš v rokah prav takšno usodo, kakršna je tvoja sama. In nazadnje se je izkazalo, da iz vseh teh pričakovanj ni bilo nič. Kupili so fanta, takšnega grdega, odurnega fanta z debelo glavo, ki je kričal in vriščal, kakor znajo samo fantje na svetu. Minilo je teden dni, da skoraj ni pogledala malega Petra, sloanela je po kotih, jokala in ni zmogla prijazne besede za nikogar. Čez dolgo se je vdala, žensko srce se je odprlo na stečaj in obsipala ga je z vso tisto strastno, brezsravno ljubeznijo, ki so je ženske že na vse zgodaj zmožne do otroka.

Peter je polagoma zlezel iz vozička in zakobacal po tleh, prostor njegovega življenja se je odprl čez prag, vsak dan so se mu odpirali novi svetovi novih doživetij. Bile so tišine, ki je bil človek sredi njih čisto sam s seboj, in vse, kar se je lahko pomenil, je bil samogovor. Bile so

igrače, ki mu jih je oče prinašal s svojih trgovskih poti, iz Celja, iz Ljubljane, še celo iz Zagreba. In bilo je vse polno stvari po tleh, ki so jih izgubljali in zamejavili veliki ljudje, gumbi, konci strtih kuhinjskih orodij, kosci železa, ki so jih večji otroki z dvorišča in s ceste zanašali v hišo. Bilo je v vzdušju vse polno čudežnih vonjev: iz kuhinje so dišali obedni in malice, od prta na mizi je vonjalo razlito vino, rudarji s Terezije, ki so v soboto popoldne šli z dela, so se za četrto ustavili v veži ob požirku slivovke in od njihovih črno blatnih škornjev, od njihovih oblek, sekir in svetilk je dišalo po jami, po premogu, po vsem neznanem. Peter je počasi kobacal po tleh in s svojim slepim, nerazcvelim srcem je slutil vse, kar se je godilo okrog njega. Bile so nedelje in bili so delavni dnevi. Ob nedeljah materino črno krilo, cigara v očetovih ustih, tišina okrog hiše in na cesti, zaprta vežna vrata, popoldne zaprta štacuna. Na delavnik pa vrvež po vsej hiši, ljudje, ki prihajajo in odhajajo, vozovi, ki se ustavljajo pred hišo, težki usnjeni predpasniki bijo ob kolena hlapcev od pi-

vovarne, sekire na ramah rudarjev. Vrata so se odpirala in zapirala, zmerom nove luči so se odpirale otroku. Iz nadstropja so v štacuno vodile strme stopnice in precej je moral človek zrasti, preden si je mogel upati po njih. Dyakrat ali trikrat je Peter padel po njih, nazadnje pa je bil vendarle toliko velik, da je sam lahko za materjo prijokal v štacuno. Po kotih so slonele težke vreče moke, riža in drugih stvari, na stelažah vse polno blaga, predal pri predalu in vse mogoče prijetne, dišeče, dobre stvari po njih. Peter je bil najmlajši pri hiši, najmlajši je bil že od nekdaj deležen največje ljubezni in Peter je na vse zgodaj zaslutil, da je v tem prostoru zakladnica vsega dobrega in sladkega. Onstran veže se je za težkimi vrati, ki je v njih menda noč in dan ždel ogromen ključ, skrivala v temi klet in veliki sodi vina, petroleja in olja v nji. Zunaj pred hišo z belim peskom posut dvor, za njim pa velik vrt, grede pisanih rož in sinje in rdeče steklene buče ob visokih vrtnicah, ki so se na daleč okrog lesketale v soncu. Tam, pri steklenih vratih štacune je Peter pr-

NA PASI

vič stopil na odprti svet in od tam se je ogledal, kakšna je zemlja v Trbovljah. Onstran ceste je tekel majhen, kakor ogilje črn potok, toda za Petra je bil kakor širen ocean in črna voda, ki je pritekala iz jame na Tereziji, je bila zanj kakor brezdanji svet vsega prečudnega, nepojmljivega in nedosegljivega. Onkraj umazane vode je stala šuta, kopa črne, v soncu sprhnele premogove zemlje, ki je poganjalo po nji nekaj zanikarnega, opaljenega robidovja, v njega senci pa

so si kokoši iz sosednjih hiš izgrebale udobna ležišča, da so gnezdile po njih vse božje dneve, zevale s svojimi sesušeni kljuni in preplašene kokodakale, kadar je po cesti mimo pritekkel pes. Peter se je ustavil na bregu, se zazri v kalno vodo, ki so se po nje dnu kotalili kosi premoga in črepinje razbitih loncev in pivskih steklenic, in si je tiho dejal: Tukaj čez bi bilo treba napraviti most.

DALJE

„KRIŽAJ GA, KRIŽAJ GA!“

K 1900 LETNICI JEZUSOVE SMRTI

DR. VLAD. TRAVNER

Križ je poleg kroga, simbola sonca in večnosti, najstarše in najsvetejše versko znamenje. Iz dveh kosov lesa, ki so jih drgnili križema naši davni predniki, je nastal ogenj, pravir življenja. To je prvotni skrivnostni pomen križa. Zato so krasili že v prazgodovinski dobi razni narodi, pred vsem indogermanski, orodje in posode s kljukastim ali svastika-križem , ki je še danes svet simbol budhistov v Indiji. Starim Egipčanom je bil križ s krogom znak neskončnosti in življenja onkraj groba. Nordijski narodi so upodabljali na runah kladivi boga groma in bliska Thora združeni v znaku križa. Tudi v Mitrovem kultu — zlasti na obrednem kruhu — je imel ta častitljivi simbol važno vlogo.

Posebno globoko pomen pa je dobil križ, odkar je umrl na njem Odrašenik sveta in dovršil s tem svoje nebeško poslanstvo. Križ je najodličnejši simbol krščanstva, znak najgloblje toge in najvišje radosti, izraz upanja in hrepeneja, porok bratstva in medsebojne ljubezni zemljanov, naš najzvestejši prijatelj in zaščitnik. V tem znamenju stopi kristjan v življenje in se loči od sveta. Razpelo je glavni okrasek naših svetišč in altarjev, diči vsako hišo, stoji ob cestah in potih, na samotnih poljih, v temnih gozdovih in na vrhovih gora ter čuva zvesto naš zadnji tih dom. K njemu se obračamo v stiskah in nadlogah življenja in pred njim izgovarjamo najsvetejše prisege. Križ je največja čast duhovnih in posvetnih knezov, kras vladarskih kron in ornatov. Križani Odrašenik je vrhunec umetnosti, poln tragike in lepote. V heraldiki in numizmatiki je križ

— v več ko 200 raznih oblikah, najvažnejši grb in znak. Skratka: to sveto znamenje je središče vsega našega javnega in zasebnega življenja.

Isti križ pa je bil mnogo stoletij pred Kristom in še dolgo potem znak največjega zaničevanja, sramotni les, na katerem so umirali izobčenci človeške družbe. Tudi Jezus je izdihnil na križu kot zločinec zoper božji in človeški zakon.

Domovina križanja je vzhodna Azija. Indci, Medijani, Perzijci, Sirci, Feničani, Kartazani in — izjemoma — Egipčani so že od nekdaj kaznovali tako največje hude delce. Ko je ustanovil Aleksander Veliki na razvalinah Perzije svoj imperij, je prevzel to kazen od premagancev in jo uvedel med Grke. Kruta in odurna usmrtitev pa je nasprotovala helenskemu čuvstvanju in se ni mogla v grških deželah udomačiti.

Rimljani so se seznanili s križanjem, ko so si podvrgli (od 131. pr. Kr. dalje) Prednjo Azijo. Odgovarjalo je povsem strogosti in krutosti rimskega kazenskega prava. Križanje je veljalo kot najtežja in najsrmatnejša kazen (*crudelissimum, terribilium supplicium*) za roparje, zahrbtno morilce in upornike, ki niso imeli državljanskih pravic, zlasti za sužnje (*servile supplicium*). V dobi cesarstva so kaznovali tako tudi rimske državljanke zaradi veleizdaje. Kako pogosta in razširjena je bila ta kazen, dokazujejo številni primeri. Ko je premagal 73. pr. Kr. Licinij Kras (Crassus) blizu današnje Pistoje uporne gladiatorje pod vodstvom Spartaka (Spartacus), je ukazal križati v enem dnevu ok. 6000 ujetnikov. Julij Cezar je dal na isti na-

čin usmrtiti morške roparje na maloazijski obali. Nepopisno kruto je ravnal z upornimi Judi poznejši cesar Tit, ko je oblegal 70. po Kr. Jeruzalem. V preobljudenem mestu je nastala kmalu strašna lakota, tako da so mnogi prebivalci pobegnili. Da bi preplašil oblegance, je ukazal Tit križati na bližnjih gričih vse

... Dokler si bil mlajši si se sam opasoval in šel kamor si hotel; kadar pa boš star, boš svoje roke iztegnil in drugi te bo opasal in te popelje, kamor ti nočeš. (Jan. 21, 15 sl.) To prerokovanje se je izpolnilo, ko so križali prvaka apostolov 29. jun. 67. na vatikanskem griču v Rimu, po lastni želji z glavo navzdol,

PAOLO VERONESE (1528—1588): KRISTUSOVO KRIZANJE

ujetnike, često do 500 dnevno, tako da je izgledala okolica kakor gozd križev in da je zmanjkalo slednjič lesa. Tudi Nero, Hadrijan, Decij, Diokletijan in drugi cesarji oziroma njihovi namestniki so obsodili mnoge zločince, zlasti kristjane na to strašno smrt. Med njimi je bilo — poleg Jezusa — več znamenitih mož. Svojemu namestniku Petru je napovedal Odrašenik sam mučeništvo z besedami:

ker se ni smatral vrednega, da umre kakor njegov Mojster. Od Petrovih tovarišev so umrli iste smrti Andrej, Filip in po nekaterih poročilih Juda Tadej. Z zmago krščanstva je ta kazen prenehala. Slednjič je Konstantin Veliki 319. križanje izrecno prepovedal, pa ne iz človekoljubja, temveč, ker so smatrali kristjani, da ne smejo umreti zločinci kakor Odrašenik. Namestu križanja je veljala od-

slej smrt na grmadi kot najhujša in naj-
sramotnejša kazen.

Izraelci križanja prvotno niso poznali. Po Mozesovi postavi so zločince kamenjali in nato obesili trupla večkrat na kole. Usmrtitev na križu so uvedli šele (po 63. pr. Kr.) knezi dinastije Hasmodejcev kot rimski vazali. Po Herodovi smrti (6. po Kr.) so vzeli Rimljani Judom vse suverenitetne pravice, med njimi tudi krvno sodstvo in jim dali le omejeno, zlasti versko avtonomijo. Odslej je bil edini sodnik nad življenjem in smrtjo rimski prokurator. Tako nam postane razumljiv Jezusov proces. Odrešenika je sklenil usmrtiti judovski veliki zbor (sinedrij) zaradi bogokletstva, ker se je zval »sin božji«. Po tem sklepu bi moral biti Krist kamenjan. Ker pa sinedrij sodbe ni smel izvršiti, so ga peljali k Ponciju Pilatu. Ponosni Rimljan se ni brigal za židovske verske spore in bi Jezusa zaradi bogokletstva ne obsodil. Zato so obdolžili veliki duhovni in starešine Odrešenika veleizdaje, češ da se je imenoval »kralj Judov«.

Pilat je smatral Jezusa za verskega sanjača. Odrešenikovo dostojanstveno obnašanje pa je napravilo nanj velik vtis. Zato bi ga rad rešil. Menil je, da se bodo zadovoljili Judi, če ga da bičati. To je bila običajna rimska kazen za manjše delikte. Nahujskana množica pa je zahtevala Jezusovo smrt in izsilila obsodbo z grožnjo, da se bodo pritožili cesarju, ker ščiti namestnik veleizdajalca. Pilat je bil prepričan, da je obsodil brezpomembnega in zaničevanega Galilejca in storil s tem uslugo svojim podložnikom; da pa bo Krist premagal svet in slutil. Jezus je bil torej obsojen po rimskem pravu kot političen zločinec; pravi vzrok sodbe pa je bil verski fanatizem njegovih sovražnikov. Pilatovi nasledniki so priznali večkrat vsaj molče Judom pravico krvnega sodstva zlasti za verske delikte. Tako sta bila n. pr. usmrčena po Mozesovem zakonu dijakon Štefan in apostol Jakob ml.

Rimski kazenski postopek je kratek in enostaven. Začel se je na javno ali zasebno tožbo; v Jezusovem primeru na zahtevo sinedrija. Sodnik (pretor, konzul, prokurator, cesar) je zaslišal v pretoriju (sodišču) priče in obdolženca. Če obdolženec krivde ni priznal, ga je dal bičati ali mučiti na natezalnici. Nato je izrekel sodbo. Na križ je obsodil navadno le moške ne glede na starost, dečke, odrasle in starčke. Običajna formula je bila: »Ibis ad crucem.« Ker so imeli pra-

vico pritožbe na cesarja samo rimski državljani, ki so bili le izjemoma obsojeni na to kazen, je postala sodba skoraj vedno talj pravomočna. Tako je bilo tudi v procesu zoper Jezusa. Če so križali obsojence v areni ob priliki gladidatorskih iger, so jih vrgli v ječo, kjer so ostali do usmrtitve. Sicer so izvršili sodbo takoj. Še enostavnejši je postopek, če je ukazal vojskovodja usmrtiti na križu veliko število ujetnikov; zado-
stovalo je kratko splošno povelje.

V rednem postopanju je izročil sodnik po sodbi obsojenca liktorjem, ki so spremljali sodnika in izpolnjevali njegove ukaze. Če ni imel liktorjev kakor n. pr. Pilat, so izvršili smrtno obsodbo štirje vojaki (quaternio) pod poveljstvom centurija (stotnika), ki se je imenoval v tem svojstvu exactor mortis ali supplicio praepositus. Po rimskih nazorih je bil amreč glavni poklic vojakov ubijati ljudi.

Najprej so obsojenca v pretoriju slekli, ga privezali na steber in ga bičali s šibami ali jermeni, ki so imeli na koncih pritrjene ostre kosti ali kose svinca. Bičanje je bilo često tako kruto, da so mnogi nesrečneži med eksekucijo umrli. Vrh tega so uganjali krvniki z njimi surove in ogabne šale. Tako so kronali Krista s trnjevo krono, ga odeli s škrlatnim plaščem, mu dali v roko trst in ga zasmehovali rekoč: »Pozdravljen kralj judovski!« — še preden je bil obsojen! Ker je bil bičan že med zaslišanjem, je opustil Pilat bičanje, s katerim se je uvedlo križanje.

Po rimskem pravu je moral nositi vsak obsojenec na morišče orodje, s katerim so ga usmrtili. Zato so mu naložili na ramena tudi križ. Če je bil obsojenec preslab, so prisilili vojaki (oz. liktorji) kakega navzočega človeka, da je opravil žalostni posel. Krvniki tega nečastnega opravila niso izvršili. Znano je, da je pomagal nositi Jezusov križ Simon iz Cirene.

Običajno je imel križ podobo črke T (crux commissa). Meril je 2—3 m v višino in 2 m v širino, tako da se je križani skoraj dotikal tal z nogami. Le če je bil obsojenec uglednejša oseba, je bil križ nekoliko višji. V sredini pokončnega bruna je bil pritrjen močen klin (sedile), na katerem je križani jahal. (Odtod izrazi: acuta cruce sedere, cruci inquieta-re, inveni, requiescere.) To je bilo potrebno, ker bi se sicer obsojencu zaradi telesne teže sč soma iztrgale roke. Še na ter tja je imel križ na spodnjem delu

malo desko, na katero so nesrečnika stoji pribili. Tudi Kristov križ je imel obliko črke T. To dokazujejo prastare slike v katakombah in podobe na novcih cesarjev Konstantina ml. (317—337) in Konstansa I. (333—350). Tudi cerkveni

Andrej in viličasti ali razbojniški križ v podobi črke Y. (Na Japonskem, kjer je ukazal cesar Taksogunsama l. 1637 križati več »Jezumov« (kristjanov), je imel križ obliko \pm , tako so privezali obsojenca z razkoračenimi nogami).

MICHELANGELO: PIETA

pisatelj Laktancij (iz prve pol. 4. stol.) pravi, da je imel križ, ki ga je videl na nebu Konstantin Vel. pred bitko na milvijskem mostu l. 312, to obliko. Po poročilih je bil Kristov križ iz cedrovega lesa in okoli 3 m visok.

Poleg običajnega križa omenjajo martirologiji še naslednje vrste: sedanji križ \dagger (crux immissa), Andrejev križ (crux decussata) v obliki črke \times (imenovan tako, ker je bil na njem križan apostol

Sprevod na morišče se je vršil iz pretorija po najobljudenejših ulicah. Pred obsojencem je šel glasnik, ki je naznanjal ime nesrečneža in njegov zločin ali nosil belo tablico (titulus) z isto vsebino. Večkrat so pritrčili tudi žrtvi tablico na prsa. Obsojenca so spremljali vojaki; sledili so mu številni radovedneži, navadno z glasnim kričanjem in zasmehom.

Morišče je bilo blizu mesta na daleč

vidnem kraju, po možnosti na griču kakor n. pr. Golgota (Kalvarija) pri Jeruzalemu. Preden so pribili rablji obsojenca na križ, so mu ponudili opojno pijačo iz vina, mire in žolča, da bi mu olajšali trpljenje. Navadno so prinesle okrepcilo usmiljene ženske; sicer so ga nabavili na javne stroške. Ta običaj pa so poznali samo v Palestini. Krist je okrepcilo odklonil, ker je hotel umreti pri polni zavesti. Nato so krvniki obsojenca slekli in mu pustili le prt (subligaculum, lumare) okoli pasu. Ostalo obleko so dobili vojaki kot nagrado. Za Jezusovo oblačilo so kockali. Izjemoma so križali obsojenca oblečene. Srednjeveški umetniki upodabljajo križanega Odrešenika v tuniki, ki mu sega od pasu do nog. Šele pozneje se pojavijo zdaj običajne slike. (Starokrščanska umetnost ne pozna križanega Odrešenika, temveč le križ). Križali so obsojenca navadno na tleh tako, da so ga položili na križ, ga zvezali z vrvmi, da se ni mogel braniti in mu nato pribili roke in noge z 2—3 cm dolgimi, močnimi žebli. Na starejših slikah — n. pr. v sirskelem rokopisu meniha Rabule in v evangeliju v Monzi iz 6. oz. 7. st. — je pribit Krist s 4 žebli t. j. na obeh rokah in nogah. Domnevno so ga tudi tako križali. Poznejši umetniki ga upodabljajo s 3 žebli t. j. z nogami navkriž. Nato so pribili nad glavo križanega tablico (titulus). Napis na Kričtovem križu se je glasil: »Jezus Nazarenski kralj Judov« v latinskem, grškem in aramejskem jeziku.

S tem je hotel Pilat osmešiti Jude. Ko so se ti zaradi tega pritožili, jim je odvrnil: »Kar sem pisal, sem pisal«. Nato so postavili križ s križanim pokoncem in ga zasadili v zemljo. Ob križ so postavili stražo, zlasti, če je izrekla sodbo vojaška oblast. S tem so preprečili poskuse rešiti nesrečno žrtev. Izjemoma so postavili križ še pred prihodom obsojenca. V takem primeru so morali križ močno ukopati, da je zdržal pritisk lestev in močne udarce s kladivom. Če so križali mnogo oseb naenkrat, so jih pribili enostavno na kole ali na drevesa.

Namen križanja je bil postaviti zločince na sramotni oder in jih polagoma usmrtiti. S tem so jim povzročili nepopisne duševne in telesne muke. Pri vsaki drugi usmrtitvi — razen pri izstradanju — so uničili obsojencem prej ko slej življenjsko važne organe; tako je trajal smrtni boj le kratko. Križanim pa so ranili le ude. Zaradi tega so umirali mnogi po dva, tri in celo štiri dni. Krist je bil

telesno slaboten kakor mnogi drugi veliki možje. Pred križanjem je trpel silne duševne in telesne bolečine. Zato je umiral na križu le 6 ur. Rane na rokah in nogah niso povzročale večjih bolečin in krvavitve so kmalu ponehale. Strašne muke pa je povzročala dolgotrajna in nenaravna lega telesa, ker kri ni mogla redno pretakati. Silila je proti srcu, tako da je čutil obsojenec neznosne bolečine v prsih in v glavi. Tudi so tožili križani, da jih muči žeja. Zato je pomočil vojak gobo v kis pomešan z vodo (posca) — običajno pijačo rimskih vojakov na ekspedicijah, kamor so spadale tudi usmrtitve — in jo ponudil na trstu umirajočemu Odrešeniku. Obsojenci si niso mogli pomagati; kajti vsak gib je bolečine le povečal.

Telesnim mukam so se pridružile še duševne. Podivjana in brezsrčna druhal se je obsojencem rogala in jih zasmehovala. Kako nesramno so žalili Jezusa njegovi sovražniki, je znano. Ne moremo se čuditi, da je obupaval na križu celo Odrešenik, ko je zaklical v neizmernih bolečinah: »Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?« Te muke so navadno okrajšali s tem, da so potokli umirajočim s kamni ali lesenimi bati kosti (crurifragium) — kakor znano tudi obema razbojnikoma, ki sta bila križana obenem s Kristom. Smrt je nastopila kmalu, ker se je razlil mozeg v kri. (Crurifragium je bila tudi samostojna smrtna kazen za sužnje.) Večkrat so napravili okoli križa grmado in jo zažgali ali spustili na križane divje zveri, da so jih raztrgale. Kristu je prebodel neki vojak s sulico srce. Iz rane je pritekla kri in voda t. j. razkrojena kri; znak, da je bil Krist že mrtev.

Prvotno so pustili trupla na križu, da so strohnela ali so jih požrle ujede in zveri. Cesar Avgust pa je dovolil izročiti trupla svojcem, da so jih pokopali. Zato je ugodil tudi Pilat želji Jožefa Arimatejca in Nikodema, da sta dostojno shranila Kristovo telo.

★

Očitek, da se je imenoval Krist »kralj Judov«, je bil neosnovan, ker njegovo kraljestvo ni od tega sveta. Kljub temu je odgovarjala Pilatova sodba duhu rimskega prava; kajti Kristov nauk je nasprotoval povsem rimskemu zakonu in tedanjemu družabnemu redu. Rimljanu sta bila pojma »vera« in »država« istovetna. Bogovi so bili zaščitniki imperija in kdor jih je zanikal, je rušil temelje države. Krist pa je oznanjal vero

v enega Boga, ki ni bil — kakor Jahve — samo bog Izraelcev, temveč vseh ljudi. S tem je napovedal neizprosni boj rimskim bogovom in obenem tedanji rimski državi. Rimljan se je smatral za gospodarja sveta, ki ukazuje vsem narodom; Krist je učil, da so vsi ljudje enaki, ker so otroci istega nebeškega očeta. Rimljan je hrepenel po bogastvu, slavi in moči; Krist je pokazal, da je popolnost v ubožstvu, ponižnosti in skromnosti. Rimljan je živel telesno in za ta svet; Krist duhovno in za večnost.

Kljub zakonom pa je bila sodba krivična; kajti samo Kristov nauk more zajamčiti vsem resnično svobodo in napredek. Kristov proces dokazuje, da sta »zakon« in »pravica« različna pojma, kar potrjujejo tudi nešteti drugi procesi (n. pr. Sokratov, obsodbe čarovnic itd.). Razlika med obema je neskončna kakor

razlika med človekom in Bogom. Namen zakonov je ščititi obstoječi družabni red in veljajo le »ad hoc«. Zakoni so človeško delo in podvrženi zato človeškim zmotam in napakam. Pravica pa je nebeškega izvora; kajti pravični se zaveda, da smo vsi ljudje enaki, vidi krivice in napake, ki so v vsaki človeški družbi, jih hoče odpraviti in pride tako v konflikt z zakoni, ki so po svoji naravi konservativni. Pravični je torej po duhu in delu revolucionaren. Njegov končni smoter je brezpravnost (anarhija) v najplemenitejšem smislu besede t. j. zlata doba, ko bodo ljudje brez zakonov, iz lastnega nagiba storili dobro in se izogibali krivic in nasilja. To je hotel Najpravičnejši, ko je učil: »Ljubi Boga nad vse, svojega bližnjega pa kakor samega sebe.«

RUDOLF DIESEL

Ob 75letnici rojstva slavnega tehnika

18. marca je preteklo 75 let, odkar se je rodil v Parizu Rudolf Diesel, eden izmed najslavnejših izumiteljev moderne tehnike. Usoda mu je namenila trnjevo pot onih izumiteljev, ki so bili za svojega življenja čislani in osovraženi obenem. Po žalostnih letih, ki jih je preživel v Augsburgu, je prišel v Monakovo k prof. Schröterju in poznanemu prof. Lindeju. Tu si je pridobil osnovno znanstveno podlago za svoje življenjsko delo. Poglobil se je v Lindejeva predavanja o termodinamiki, kjer ga je najbolj zanimal parni stroj in neekonomska izraba goriva. Z vso vnemo se je lotil problema, da bi izrabo goriva zvišal ter zgradil stroj, ki bi spreminjal več toplotne energije v delo. Do tedaj je mogel porabiti parni stroj samo 6 do 10 odstotkov toplote, ki jo da gorivo. Pri tem je zašel Diesel na stranpota; nakopal si je mnogo nasprotnikov med lastnimi sodružniki, ki so ga pri znanstvenem delu in poizkusih podpirali. Toda kmalu se je znašel na pravi poti ter dovršil iznajdbo praktično uporabnega stroja.

Kruppova strojna tovarna in tovarna Augsburg-Nürnberg sta Diesela podprli in prevzeli izdelavo iznajdbe. O stroju se je pohvalno izrazila tudi glavna skupščina združenja nemških inženjerjev. Tedaj je dosegal Dieselov motor pri popolni obremenitvi že 75 odstotkov mehaničnega efekta ter spreminjal 34,2 odstotka toplote v delo.

Ime Rudolfa Diesela je zaslovelo po vsem tehniškem svetu. Njegov motor si je priboril z lahkoto pot v tehniško življenje zaradi velike ekonomije, možnosti takojšnje uporabe ter varnosti v obratu. Trgovske in

vojne ladje vozijo dandanes z Dieselovimi stroji, ki tekmujejo uspešno z batnim parnim strojem in parno turbino. Za pogon ga uporabljajo tudi na lokomotivah in podmornicah in celo najnovjša zračna ladja »Grof Zeppeline« bo imela Dieselove motore, kar bo v zrakoplovstvu vsekako nekaj novega.

Dieselov motor prekaša zaradi velike zgoščitve zgorilnega zraka vse druge kalorične pogonske stroje. Povzročil je v tehniki brezprimeren preobrat, ki sega globoko v življenje pozameznika.

Toda usoda Rudolfu Dieselu ni prizana. V viharni noči 30. septembra 1913, torej pred dvajsetimi leti, je izgubil na potu v Anglijo s krova ladje. O njegovi smrti so krožile najrazličnejše govorice, vendar pa je ugotovljeno, da je šel prostovoljno v smrt, strti zaradi finančnih skrbi in osebnega sovraštva.

Z. Š—j.

RELATIVNA ŠKODLJIVOST ALKOHOLA

Danes menda nihče več ne dvomi, da je nezmerno pitje škodljivo zdravju. Da pa utegnejo biti pametne merice alkohola zdravju tudi koristne, dokazuje ameriški znanstvenik T. Leary. Po njegovih statistikah so pri alkoholikih žolčni kamni dokaj bolj redki nego med pravovernimi abstinenti. Tudi poapnenje krvnih posod in žil ne nastopi pri pivcih poprej kakor pri zadržanih ljudeh. Nasprotno je Leary celo dognal, da so krvne posodice pri ljudeh, ki so zmerom zmerno zauživali alkoholne pijače, glede na starost po navadi presenetljivo dobro ohranjene. Po njegovi sodbi si je treba ta pojav tako razlagati, da alkohol raztaplja tako zvani cholesterol: organsko spojino, ki igra eno glavnih vlog ne samo pri nastajanju žolčnih kamnov, marveč tudi pri apnenju žil.

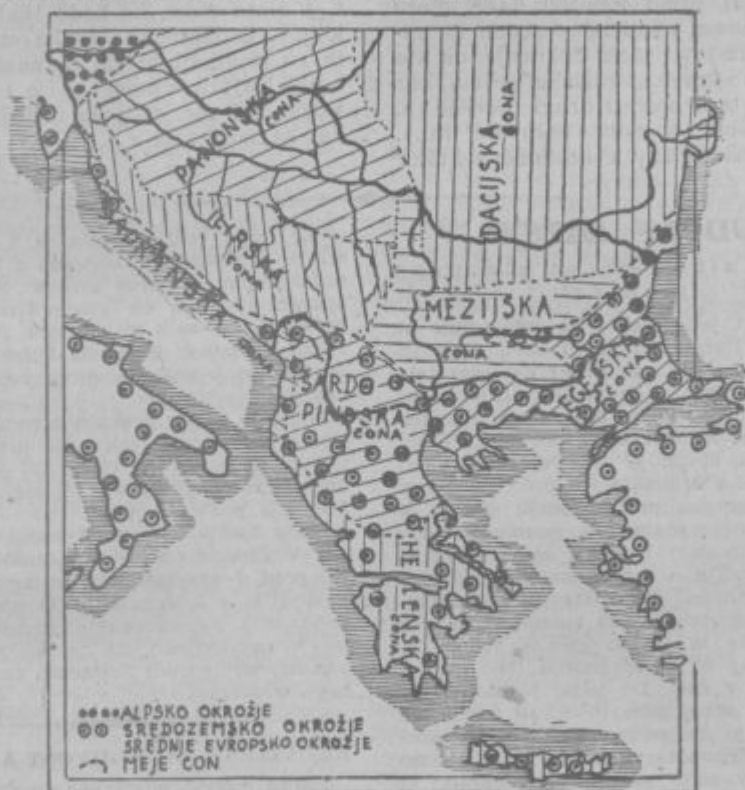
RASTLINSTVO BALKANA

DR. PAVEL KOZINA

Potovanje iz nižave v visoke planine ali proti severu, nam jasno priča, da nosi zemlja v različnih deželah, različnih zemeljskih pasovih in delih sveta najrazličnejše rastline. Proti ravniku je rastlinstvo vedno bujnejše, od ravnika proti severu pa postaja revnejše, dokler v večnem ledu in snegu ne izgine. Gorko-

ska okrožja so:

1. Arktično okrožje, ki obsega vse ozemlje, ležeče nad tečajnikom. Ker je v teh krajih le 3 mesece taka temperatura, da rastline lahko žive, zato ne morejo uspevati v tem okrožju kulturne rastline, pa tudi enoletnih rastlin ni. Na prostranih ravninah, tundrah, prevladujejo lišaji in mahovje.

ta in mraz sta tedaj najvažnejša, če tudi ne edina činitelja v razvoju rastlinstva. Tudi je splošno znano, da pospešuje razširjanje rastlin njihova sposobnost razširjati semena in njihova občutljivost glede vlage, soneca in zemlje. Največ rastlin je pa razširil človek, ker je prenašal semena koristnih rastlin iz njihove domovine v oddaljene krajine s podobnim podnebjem in podobno zemljo.

Rastlinstvo posameznih krajev imenujemo floro. Tako govorimo o gozdni, močvirski, gorski in planinski flori; rastlinstvo, ki živi pod enakimi pogoji v obsežnih pokrajinah, pa združujemo v rastlinska okrožja. Najvažnejša rastlin-

2. Evropsko (sibirsko) gozdno okrožje sega do Sredozemskega morja. Poletja so topla, pozimi pa nastopi vegetacijsko mirovanje. V severnem delu rastejo iglovci, v drugih predelih pa listovci. Kulturne rastline tega okrožja so: žito, krompir, sadno drevje in trta.

3. Sredozemsko okrožje obsega dežele ob Sredozemskem morju. Dolgo poletje zahteva usnjato ali gostodlakasto listje. Ker je zima mila, zato ne odpadejo zeleni listi oljki, lavoriki, oleandru, mirti in vedno zelenemu hrastu. Med iglovci prevladuje pinja in cipresa. Med kulturne rastline teh krajev pa prištevamo citrone, oranže, smokve, domači kostanj,

murvo, žito, koruzo in deloma tudi riž.

Razen teh treh okrožij je važno še alpsko okrožje, ki obsega ozemlje Alp, dalje notranje azijsko okrožje, ki obsega Turkestan, Tibet in Mongolijo. V tem okrožju je poletje vroče in suho ter se menjava z ostro zimo. Razen že omenjenih okrožij imamo še kitajsko, japonsko, indsko, saharško, sudansko, avstralsko, severnoameriško itd. okrožje.

Balkanski polotok pripada tedaj evropskemu gozdnemu in sredozemskemu okrožju.

Sredozemskemu okrožju pripada v Jugoslaviji ozek pas ob Jadranskem morju (od Sušaka do albanske meje) ter ves del ozemlja med Vardarjem in Grčijo oziroma Albanijo. V južnem delu naše države gre tedaj meja sredozemskega okrožja vzporedno in na levem bregu Vardarja, tako da leži Skoplje in Prizren še v tem okrožju. Temu okrožju pripada dalje vsa Albanija, Grčija in evropska Turčija, v Bolgariji pa del ob Egejskem morju in večji del porečja Marice.

Po rastlinah sredozemskega okrožja ločimo v njem 8 različnih ozemelj, ki se razprostirajo v različnih delih okrožja različno visoko in sicer:

I. Vedno zeleno ozemlje tega okrožja sega v severni Dalmaciji do višine 200 m, med tem ko se dviguje isto ozemlje v južni Grčiji do 600 m visoko. Kulturne rastline tega dela so: oljka, smokva, citrona in oranža.

II. Mokra ustja nekaterih rek (Neretve, Bojane, Vardarja, Marice), okolice nekaterih jezer (Skadersko, Ohridsko) in večje ravnine Grčije in Bolgarije pripadajo nižavskemu ozemlju, kjer uspeva riž, koruza, žito in murva.

III. V ozemlju listnatih gozdov, ki se razprostira nad vedno zelenim ozemljem v severni Dalmaciji do 300 m višine, v Grčiji pa do 1000 m,

uspeva med kulturnimi rastlinami oljka le slabo, obilo pa je smokev in murv ter maka.

IV. V hribovitem ozemlju, kateremu pripada v naši državi največji del mediteranskega okrožja in ki sega pri nas do 700 m visoko, v južni Grčiji pa do 1400 m, uspeva pšenica, koruza, ječmen, rž, dalje tobak, različne stročnice ter različno sadje: hruške, jabolane, češplje, kostanj in oreh.

V. Gorsko ozemlje se razprostira v naši državi do višine 1200 m, v Grčiji pa do višine 1700 m. Med drevjem prevladuje bukev, domači in divji kostanj ter tudi hrast in črni bor. Kulturne rastline so: žito, krompir in pesa.

VI. V visoko gorskem ozemlju Velebita, ki sega do 1500 m, ne uspevajo več kulturne rastline, pač pa gozdovi bukev, smrek in borovcev. Na Peloponezu sega isto ozemlje do višine 2000 m.

VII. V planinskem ozemlju Velebita, Lovčena in Šarplanine sega drevesna meja do 1560 m visoko, na Olimpu se pa dviguje do 2200 m.

VIII. Visoko planinskemu ozemlju mediteranskega okrožja na Balkanu pripada med drugim Šarplanina, Olimp, Pindus ter Parnas.

Geografsko delimo sredozemsko okrožje v jadransko, grško, šarsko-pindsko in egejsko cono, ki se ločijo pred vsem po nadmorski višini posameznih ozemelj.

Srednjeevropsko okrožje Balkana

V tem okrožju poznamo 7 različnih ozemelj, ki se ločijo med seboj po nadmorski višini, po dobi rastlinske rasti in v tem seveda tudi po rastlinah, ki na njih dobro uspevajo. To okrožje sega na jugu do sredozemskega, na zapadu pa do alpskega okrožja.

	Nadmorska višina	Vegetacijska doba v mesecih	Kulturne rastline
I. Nižavsko ozemlje	100 m	8	Žita, sladkorna pesa, sočivje.
II. Gričevito ozemlje	100—600 m	8	Irta, melone, breskve, marelice, žita.
III. Hribovito ozemlje	600—1200 m	7	Žita, koruza, pečkatno sadje, kutinje, češplje, orehi, tobak, hrastovi gozdovi, travniki, iglavci.
IV. Gorato ozemlje	1200—1600 m	6	Brez sadnega drevja, češnje le redko, od žit le ječmen in rž, ajda, krompir, Bukovi gozdi, jelka, planinski pašniki.
V. Visokogorsko ozemlje	1600—1900 m	5	Brez kulturnih rastlin in brez gozdov.
VI. Planinsko ozemlje	1900—2300 m	4	Grmičevje.
VII. Visokoplaninsko ozemlje	2300—2700 m	3	

V vsem okrožju imamo štiri različne zemljepisne cone: panonsko, ilirsko, mezijsko in dacijsko cono. (Glej zemljevid). Severni, najrodovitnejši del naše države pripada panonskemu ozemlju ter odtepa na severu in jugu ves potek Sa-

ve. Južni del države do sredozemskega okrožja pa tvori ilirska cona. Na vzhodu države pripada ozek pas mezijski coni, ki zavzema večji del Bolgarije. Severni del Bolgarije in Romunija pripada dacijski coni.

Pregled višinskega razmerja v panonskem in ilirskem ozemlju:

	panonska cona sega	ilirski cona
I. v nižavskem ozemlju	— 100 m	— 50
II. v gričevitem	100— 400 m	50— 650
III. v hribovitem	400— 1000 m	650— 1200
IV. v goratem	1000— 1400 m	1200— 1500
V. v visokogorskem	— — —	1500— 1900
VI. v planinskem	— — —	1900— 2000
VII. v visokoplaninskem	— — —	2000— 2000 +

Ker pripada severnozpadni del Jugoslavije alpeckemu okrožju, zato imamo

v naši državi troje rastlinskih okrožij: alpsko, srednjeevropsko in sredozemsko.

SIMBOLI NAŠEGA ČASA V FRESKAH

Predavalna dvorana Toynbee Halle (The University's Settlement) v Londonu je dobila zanimive dekoracije v freskah se mladega slikarja Arhibalda Zieglerja. Umetnik je upodobil v »modernih alegorijah« glasbo, slikarstvo, kiparstvo, književnost, znanost, dramo, živalstvo, astronomijo, prirodoslovno vedo, industrijo itd.

Umetnik je star šele 29 let, vendar ima za seboj precej pisano življenje. S štirinajstim letom je bil sirota in sluga ter je svoj prosti čas posvetil umetnosti. S podporo dobrih ljudi je nato obiskoval kraljevi kolegij. Brez vseh gmotnih sredstev se je vkrca kot ladjski pomožni delavec na neki tovorni parnik, ki je odplul v arktično ozemlje. Po dvanajstih mesecih je postal pomožni steward ter si je prihranil toliko denarja, da je mogel nadaljevati svoj študij. Pozneje je dobil neko nagrado, ki mu je omogočila za nadaljnja tri leta obisk kraljevega kolegija.

Serijsko fotografirskih posnetkov zanimivih fresk, ki kažejo, kako se zrcalita umetnost in znanost v duši sodobnega slikarja, bo priobčil naš obzornik v prihodnjih zvezkih. Pričujoča številka prinaša prvo sliko »Književnost« na strani 422.

Popravek: V zadnjem zvezku čitaj na str. 40 v četrtem odstavku pravilno: Tomaza Morusa, na str. 405 v prvem odstavku v sedmi vrsti pa: iztočnejši.

Gleše: V PRIRODOSLOVNEM MUZEJU

ŽIVLJENJE IN SMRT V SING SINGU

(LEWIS E. LAWE)

ŠESTNAJSTO POGLAVJE

Kaj bi storili, če bi dobili neko novo, čudno bolezen in bi vam zdravnik povedal točno dan in uro, ko boste umrli v toku šestih tednov?

Postavil sem to vprašanje svojim tovarišem in prejel sem seveda različne odgovore. Eni so mi rekli, da bi še naprej iskali rešitev in se do zadnjega trenutka nadalje ozdravljeno. Drugi so mi odgovorili, da bi se tako gotovi smrti raje izognili s samomorom. Tretji so rekli, da bi se vdali v božjo voljo in mirno čakali konca; neki »bi pili, jeli in se veselili« ter uživali življenje, dokler traja, neki pa odkritosrčno priznavajo, da ne vedo, kaj bi storili, in to je najbrž najpravilnejši odgovor.

Od 1. januarja 1920., odkar sem postal ravnatelj Sing Singa, je gledalo 176 moških in 4 ženske v jetniški hiši smrti v obraz. Lahko vam torej povem, kaj so delali, ko so čakali usodne ure.

Zelo redko se dogodi, da bi oseba, ki ima sijajnega zagovornika, bila v prvi instanci zaradi umora obsojena na smrt in še bolj redko je, da bi taka oseba bila usmrčena. Velika večina onih, nad katerimi je izvršena smrtna kazen, je prerевна, da bi si najeli svojega zagovornika.

Nad 90 odstotkov onih, ki so določeni za hišo smrti, čaka ali pa se nada, da bo prizivno sodišče zavrglo obsodbo ter obnovilo sodno postopanje, čeprav so njih izgledi za to komaj eden proti deset. Če se pa dogodi, da prizivno sodišče sodbo res zavrne, tedaj lahko računajo z gotovostjo 11:12, da bodo oproščeni ali pa vsaj sojeni le za uboj, torej običajna kazen: tri do pet let zapore.

Večina obsojenih na smrt še vedno nadaljuje borbo za življenje in svobodo. Dobe se pa tudi taki, ki zavrnejo priziv na višje sodišče, vendar se po naših zakonih napravi prošnja avtomatično in je izvršitev smrtno kazni do rešitve prošnje odgojena.

Če je obsodba potrjena, tedaj se določi dan za eksekucijo, toda še zmerom obstoja nada na življenje s tem, da gu-

verner izpremeni kazen v dosmrtno ječo, kar se približno zgodi enkrat v treh primerih.

V nekkih primerih je prišlo pomiloščenje le eno uro, preden se je imela izvršiti smrtna kazen. Zato tudi večina obsojencev še dalje upa na življenje že, ko izve, da je višje sodišče priziv zavrnilo. V primeru, da je smrtna kazen bila izpremenjena v dosmrtno prisilno delo, tedaj obstojajo za obsojenca izgledi, da se bo rešil zapore, v razmerju 5:100.

Stara hiša smrti je bila majhno kamenito poslopje, prizidano na celični blok glavne jetnišnice. Soba, kjer so se smrtno obsodbe izvrševale, je bila postavljena tako, da so vsi obsojenci, ki so čakali na svojo zadnjo uro, razločno videli mala zelena vrata, ki so vodila v njo in v smrt. Kratka zadnja pot je vodila obsojenca mimo vrat, za katerimi so čakali njegovi sotrpini iste usode in vsi so lahko čutili brnenje smrtnega motorja ter celo hreščanje žag, ki so se uporabljale pri obdukciji po usmrčenju.

Te razmere so tako vplivale na jetnike, da so celo ljudje najmočnejših živcev ponoreli in da so podvzeli najbolj besne in obupne napore za beg.

Dva taka poskusa sta uspela, čeprav je pri prvem mož, ki je pri begu ubil stražarja, bil spet ujet in usmrčen, druga dva pa so našli utopljena v reki Hudsonu.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)
(PONATIS TUDI V IZVLEKU NI DOVOLJEN)

PREBIVALSTVO RIMA PO POKLICIH

Po najnovejši statistiki tvorijo prebivalstvo Rima naslednje ljudske plasti: Delavcev je bilo 150.000, uradnikov 78.000, ljudi, ki se bavijo s poljedelstvom 27.000, uradnikov in drugih oseb, ki žive od poljedelstva 10.000, umetnikov 10.000, trgovcev 22.521, duhovnikov in pripadnikov svobodnih poklicev 86.000, dijakov 63.000, žensk, ki so izjavile, da imajo opravka v gospodinjstvu 270.000. Slednjič ima statistika zabeleženih še 66.000 ljudi, ki žive kakor vedo in znajo ter 6315 rentnikov.

VESELE PRAZNIKE

Levo spodaj: Star velikončni običaj na Slovaškem. Dekleta plešejo okoli ženske figure, ki predstavlja boginjo smrti, nakar jo slečejo in vržejo v vodo: simbol zmage svetlobe nad temo —
Desno zgoraj: Sedmograški Sasi (v Romuniji) pri velikonočni pobožnosti —
Spodaj: Iz delavnice »velikončnega zajca«

LEDNIK MORTERAČ IN LEGENDA O DVEH LJUBIMCIH

L. HILTBRAND

Lednik Morteratsch je prednja straža v skupini Bernini, ki je glavno gorstvo v kantonu Griziji (frc. Grisons, nem. Graubünden). Ob znožju se ne zdi širok, pač pa se odlikuje po dolžini svojega plaza. Ta ledena reka je dokaz za neprestano gibanje lednikov, kajti dolgost se mu je znatno povečala oziroma skrčila v raznih dobah. Dolinarji se ga bojé, kajti premika se proti gozdni pokrajini in bati se je, da bodo dragocene šume limb ali cemprinov (pinus cembra) in smrek utrpele hudo škodo.

Ta dejstva kakor tudi ustno izročilo so si podala roko, da so tesno zvezala prirodne pojave in človeško življenje.

★

To bomo videli v naslednji legendi, ki nam obenem daje razlago imena Morterač.

Nedaleč od tega lednika se razprostira na prijetnem kraju planina, z imenom »nova alpa«. Prejānja je bila na mestu, koder leži dandanes lednik. Mlad in lep kravar iz bernskega Oberlanda je nekđaj tam služil. Na neki ljudski veselici se je seznanil z mladenko iz Pontresine, ki je bila iz ugledne rodbine onega kraja. Skoraj sta se zvezala v čistem nagnjenju. Dekletovi starši, ki niso marali nič slišati o možitvi s pastirjem nemaničem, so ju sklenili ločiti in so vse potrebno ukrenili, da kravar ni bil več sprejet v službo naslednje poletje. Zaljubljenca sta se jeseni žalostno poslovila ter si prisegla večno zvestobo.

Da bi ga sprejeli ošabni roditelji njegove neveste, je šel mladenič služiti na tuje in se je skušal odlikovati. Obneslo se mu je, toda mladenka, ki ni ničesar zvedela o njem, je hirala od tegobe. Na novo se je listje obletelo in napočila je obletnica dne, ko sta se bila mlada dva ločila. Misleč, da je njen dragi umrl, je ugasnila na vekomaj.

Prihodnjo pomlad, ko so se planine odele z novim zelenjem, se je bivši kravji pastir, sedaj stotnik, vrnil v svojo domovino in odhitel v Pontresino. Pokazali so mu grob njegove zaročenke. Pokleknil je na gomilo in lil gorke solze, ki pa niso mogle priklicati v življenje osebe, ki jo je objokoval.

Obiskal je še planino in kraje, s katerimi so bili spojeni sladki spomini. Potem ga je vzela noč in nihče ni več o njem izpregovoril. Ime mu je bilo Arač.

Vsak večer se je poletil mladenka prikazovala v planšarnici. Kravar in ovčarji so čuli, kako hodi sem ter tja po mlekarni, kako nekaj časa pospravlja, potlej z žlico pokuša smetano, da bi se prepričala, ali je vse dobro in snažno.

Kadarkoli se je pojavila, so vselej slišali, da vzdihuje: »Mort Aratsch! (Arač je umrl!)«. Planšarji so se privadili tej prikazni. Še celo radi so jo videli, kajti opazili so, da se mleko zdi kakor blagoslovljeno in da planina dosti več nese.

★

Ko je nov kravar prevzel mesto prejšnjega, mu je ta razodel skrivnost in mu živo prigovarjal, naj nikar ne moti dekleta. Ob somraku pred prvo nočjo, ki jo je novi kravar prebil v koči, se je prikazen pojavila kakor po navadi. Kravar je radovedno stopil za njo v mlekarno in jo spočetka pustil na miru. A ko je videl, da je prišla žlico ter jo potisnila v mleko, ji je zadirčno velel, naj neha, češ, da noče, da bi kdo nos vtikal v njegovo mleko. Dekle ga je sočutno pogledalo ter izginilo v neznanški nevihti, ki je nenadoma vzdijvala nad pokrajino.

Poslej so pašniki čedalje bolj mršaveli, trava se je redčila, krave so dajale zmeraj manj mleka. Blagoslova ni bilo več. Malo pozneje so morali planino zapustiti in pokrtil jo je lednik, ki je naglo polzel v dolino.

Odtod ime Munt Pers, to se reče: izgubljena gora, kakor pravijo krasnemu vrhuncu ob desnem bregu lednika, ki so ga nazvali Morterač.

Iz »Tribune de Genève« A. D.

ZMOTE IN ZABLODE V ZGODOVINI ZEMLJEPISA

DR. VLAD. TRAVNER

NADALJEVANJE

Srednji vek

Zgodnji krščanski srednji vek (do ok. 800.) znači za zemljepisno vedo kakor za naravoslovne vede sploh popoln propad. Vse mišljenje in hotenje tedanjega človeštva je bilo usmerjeno v večnost. Ljudje so sicer izvrstno poznali organizacijo nebes in pekla in vse funkcije angelov in svetnikov, hudičev in pogubljenih, niso se pa brigali za »dolino solz« — grešno zemljo. Cerkveni pisatelj in govornik Lactantius († 340), je izjavil celo, da je neumestno, pečati se s »paganskimi« vedami, ker stvarstva itak ne moremo spoznati in ker za zveličanje niso potrebne. Narava in njene krasote so bile le simbol krščanskih nauk in resnic. Tako je bilo n. pr. sonce podoba božjega veličastva, zvezda lepota device Marije, gora trdne vere i. t. d. Tudi živali in rastline so imele mističen pomen. Zajec je bil simbol človeka, ki beži pred grehom; jelen znak kristjana, ki hrepeni po večnem življenju; kozel podoba hudiča; lev Krista, pa tudi hudiča, »ki išče koga bi požrl«. Vinska trta je spominjala kristjana na Gospodov vinograd in njegovo rešnjo kri.

To so le nekateri primeri; kajti simboličen pomen je imela vsaka stvar. Še več: krščanstvo je prevzelo iz antike celo vrsto bajeslovnih bitij ali ustvarilo nove, ki so imela tudi mističen pomen in veljala obenem kot istinita. Omenim le tista, ki so igrala v zemljepisu — deloma že v starem veku, posebno pa v krščanstvu še dolga stoletja znatno vlogo, namreč zmaja, baziliska in enoroga. Zmaj je znan vsem narodom že iz pradednih dob. Predstavljali so si ga kot ogromno, navadno večglavo in krilato ostudno žival, slično napol krokodilu, napol kači. Uničeval je polja, moril ljudi in živino ali varoval zaklade. Bazilisk je bil mala, okoli 3 čevlje (= 1 m) dolga, kači podobna žival s 4 nogami, 3 repi in ostro podolgovato koničasto glavo, okoli katere je bil nekak plašč ali kapa.¹³ Bazilisk je bil izredno strupen: že njegov

¹³ Bazilisku sliči leguan, ki živi v močvirnatih krajih tropske Amerike. Seveda je povsem nedolžna žival,

dih je zadostoval, da so uvene rastline; s pogledom pa je mahoma usmrtil ljudi in živali. Rodil se je na gnoju iz jajca brez rumenjaka, ki ga je izvalila krastača. Oba sta bila naravno simbol peklenških sil. Enorog pa je bil miroljubna in plaha žival, ki je bežal pred hudobnim človekom; rad pa počival v naročju čiste device. Zato je bil znak Marije in sv. Justine. Predstavljali so si ga kot konja, le da je imel sredi čela 1—1.5 m dolg močen rog.¹⁴ Če upoštevamo to mistično-simbolično razpoloženje krščanskega človeka v zgodnjem srednjem veku, razumemo tudi njegovo čudno predstavo sveta kot tabernakelj: Zemlja je altar, na katerem se je daroval Odrešenik svojemu nebeškemu Očetu. Nad njo se spenja kristalno nebo, kjer žare kot »večne luči« sonce, mesec in zvezde, ki jih prižigajo in premikajo angeli.¹⁴

Praktični razlogi (trgovina i. dr.) in dejstvo, da vsebuje sv. pismo obeh zavez mnogo zemljepisnih podatkov, pa so sili tedanje izobrazence t. j. skoraj izključno duhovnike, da so se pečali tudi z geografijo, seveda povsem v duhu krščanstva. Tako so si n. pr. razlagali Mozesovo poročilo, da je ustvaril Bog svet v sedmih dneh povsem dobesedno. Od zemljepiscev starega veka so poznali samo rimske (Plinija, Solina i. dr.) in prevzeli od njih lahkoverno vse bajke in izmišljotine. Grški pisatelji so jim bili popolnoma neznan.

Zato se moramo čuditi, da so bili tedanji pojmi o svetu in življenju skrajno naivni. Zemlja je postala spet plošča, ki jo pokriva — kakor klobuk — nebesni svod. Prepirali so se le, če je okrogla ali štiriogla. Prevladovalo pa je prvo mnenje, ker govori sv. pismo o »zemeljskem krogu«. Da bi bila zemlja krogla, se jim je zdelo nemogoče in nasprotno krščanskemu duhu, ker bi morali sicer stati

¹⁴ Enorog je nastal domnevno iz primitivnih slik antilop, ki so jih napravili črnci. Kako ukoreninjena je bila vera v to bitje, kaže dejstvo, da je še 1853 skušal dokazati I. W. Müller, da enorog ni izmišljotina, čeprav govore zoper to anatomski razlogi.

¹⁵ Slična je židovska predstava sveta kot »tempelj božjega«.

ljudje na drugi strani zemeljske oble na glavah, ozir. ker Krist antipodov ni odrešil. Tako je učil n. pr. škof Isidorus Hispalensis († 636). Še v 8. st. je kaznoval sv. Bonifacij solnograškega škofa Vergilija, ker je zagovarjal »paganski« nauk, da žive ljudje tudi na drugi strani zemlje. Tem predstavam odgovarjajo tedanji zemljevidi, ki so bili silno enostavni in naivni.

Zemlja je okrogla ploskev. Celino obdaja svetovno morje (oceanos). Polovico kopnine zavzema Azija; Evropa in Afrika pa prilično vsaka eno četrtno. Med Evropo, Afriko in Azijo je »mare magnum« (Sredozemsko morje). Azijo loči od Evrope Tanaís (Don), od Afrike pa Nil. V središču zemeljskega kroga je Jeruzalem. Na skrajnem vzhodu Azije leži raj, na skrajnem severu pa pekel (Gog et Magog). Še 1422 je rekel italijanski pesnik Leonardo Dati, da se da upodobiti zemljo kot črko T v krogu.

Fantastične so bile takrat — in še dolgo potem — predstave o prebivalcih zemlje. Cerkveni očetje (sv. Ambrozij, sv. Avguštin i. dr.) in njihovi nasledniki so učili, da je osrednja Afrika ogromna puščava, kjer zaradi silne vročine ne morejo živeti navadni ljudje in živali, temveč le enooki velikani brez ušes, zmaji, baziliski in drugi nestvori. Huni in prebivalci otoka Cipra so veljali splošno kot potomci demonov. V gorah in vodah so bivali zli duhovi, ki so ogražali človeka na duši in telesu. Čudne lastnosti so imele takrat tudi živali. Krstače in kače so se rodile iz blata; podlasica pa je postala — po knjigi »Elucidarius« iz 4. stoletja — noseča skozi usta!

Neprimeroma boljše so bile razmere pri Arabcih, ki so medtem — v 7. in 8. st. — podjarmili v smelem naskoku pod geslom »Alah in Mohamed« Prednjo Azijo do Indije, Severno Afriko in Piri-nejski polotok. Ko so uredili svoje države, so si osvojili bogate zaklade grškega duha. Do konca 9. stoletja so prevedli nekdanji sinovi puščave vsa znamenitejša dela grških mislecev, pred vsem Aristotela in Ptolomajeva (»Amagest«). Z Arabci vred so delovali številni židovski znanstveniki kakor Ibn Esra (12. st.), Abraham Bar Chijsa (12. st.), veliki Maimonides iz Kordove († 1204), Ben Joseph Israeli († 1310), Levi Israelita (kot kristjan Leo de Bagnolis † 1344) i. dr. Z grškimi deli so prevzeli Arabci (oz. Židi) grške pojme o zemlji, ki so jih še samostojno dalje razvijali. Vsi ti znanstveniki so bili popolnoma uverjeni,

da je zemlja krogla, ki se vrti okoli svoje osi.¹⁵

Praktične potrebe so silile Arabce, da so se pečali vneto s spoznavanjem zemlje; kajti trgovci, diplomati, potniki in romarji so morali poznati domovino in tujino ter prometne zveze. Številni raziskovalci kakor Massūdi († 947), Ibn Haukal († 976), Albiruni († 1043), Idrisi (12. st.), Obeid el Bekri († 1332), pred vsem pa neustrašeni Ibn Batutta (ki ga bom omenil še pozneje), so prepotovali ves tedanji svet od Päröerskih otokov in osrednje Afrike do Madagaskarja (arabsko Komr = Mesečni otok), ruskih step in daljne kitajske obale in pomnožili tako znanje o zemlji in ljudeh. Arabski potniki so bili odlični opazovalci in so po svojih opisih tujih narodov in zanimivosti daljnih dežel zdaleka prekašali Grke. Imeli so tudi mnoge točne krajevne sezname (n. pr. Abula Hasana iz 13. st. o Maroku). Manj pomembni so bili njihovi zemljevidi, ki so se naslanjali v splošnem na grške vzorce. Naravno je, da so imeli tudi Arabci mnogo napačnih predstav. Tako so bili n. pr. prepričani, da izvirajo vse afriške reke iz skupnega velikega jezera Kuro. Znatno vlogo je imela bujna orientalska fantazija, ki je ustvarila nebroj orjakov, zmajev in drugih bajeslovnih bitij.

Arabci (oz. Židi) so bili učitelji krščanskih narodov, ki so se tako seznanili z deli velikih grških mislecev. Pred zmagovito lučjo grško-arabske znanosti in prosvete se je umikala zmerom bolj tema nevednosti in praznoverstva. Že učeni benediktinec sv. Beda Venerabilis († 735) se je bavil z astronomijo in naravoslovjem. Njegovemu vzgledu je sledilo kmalu mnogo drugih mož. Za zgodovino zemljepisa so najvažnejši veliki naravoslovec Albertus Magnus († 1280), Roger Bacon († 1294), Vincenc Beauvais (13. st.), predvsem pa sv. Tomaž Akvinski († 1274), ki je že priznaval antipode in slutil celo, da se vrti zemlja okoli sonca.

Polagoma se je zbudilo — posebno po padcu Carigrada (1453), ko so prišli na zapad številni grški znanstveniki — splošno zanimanje za antično znanost (humanizem), ki je preosnovalo vse do tedanje mišljenje in hotenje. Človek je našel spet pot nazaj k doslej zaničevani in nepoznani naravi. To se kaže posebno v zemljepisu, ko zginejo mnogi nekdanji nesmiselni nazori. Obenem se povzdigne

¹⁵ Samostojno se je razvila v tem času zemljepisna veda pri Indcih, kjer je ok. 470 po Kr. imel Aryabhata iste nazore.

duh tedanjega človeka k grandioznim idejam. Značilen vzgled je tridentinski škof kardinal Nikolaj Cusanus (1401—1464). Po njegovem naziranju je svet (vsemir) neizmeren; število nebesnih teles je neskončno; zemlja je samo neznačen atom. Vse pa se vedno spreminja in premika — tudi naš planet.

V teku srednjega veka se je obseg znane zemlje znatno povečal. S padcem rimskega cesarstva in z zmago krščanstva je postala vsa Evropa pozorišče svetovne zgodovine. Konec 8. st. so prišli irski menihi na Island, kjer so se kmalu nato (874) naselili Vikingi. Ti so odkrili (983) Grönland in nekaj let pozneje Labrador in Novi Fundland. Istočasno (ok. 870) so prišli Normani do izliva Dvine v Severno morje. V 11. st. so bile znane že vse obale Vzhodnega morja. Važnejše kakor ta odkritja, ki niso imela za ostalo Evropo večjega pomena, so bile križarske vojne (1096—1270), ko so prišli Evropci v ožje stike z orientalskimi narodi.

Izredno pomembna za zgodovino odkritja zemlje pa je doba mongolskega gospodstva. V l. 1202—1226 si je podjarmil silni Džingiskan vso osrednjo Azijo, večji del Sibirije, Perzijo, Indijo in Rusijo. Njegovi nasledniki so si osvojili Kitajsko (1280) in še nekatere druge dežele. Tako je obstojala v 13. in 14. st. ogromna država, ki je obsegala skoraj vse ozemlje med Tihim oceanom in ogrsko-litvansko mejo. Glavno mesto je bilo prvotno Karakorum,¹⁶ pozneje Chambalik, današnji Peking. Taki sili bi se zapadna Evropa ne mogla uspešno zoperstaviti. Zato so pošiljali papeži in vladarji (predvsem francoski kralj Ludvik IX. Sveti) na dvor mongolskih kanov številna poslanstva, da bi stopili z njimi — deloma tudi iz verskih nagibov — v prijateljske zveze. Prihajali so tja tudi mnogi trgovci, pred vsem Benečani in iskali nova tržišča, kar potrjuje izrecno Florentinec Balducci Pegoletti (1336). Pa tudi kani sami so pozivali radi papeža in evropske vladarje, da jim pošljejo zastopnike, trgovce, in misionarje.¹⁷ Tako so prišli v tem času številni

¹⁶ Mesto je ležalo blizu današnje Urge, tik ob kitajskosibirski meji nedaleč od Bajkalskega jezera. Tam so sedaj razvaline Kara Balghassum, ki jih je našel 1873 Rus Panderin.

¹⁷ 1326 je poročal misionar Andrea de Perugia o Mongoliji: »V tej državi bivajo ljudje vseh narodnosti pod nebom in vseh veroizpovedi. Vsak sme živeti po svojem

Evropci — najvažnejše omenim pozneje — v te daljne, dotlej skoraj neznane kraje in zapustili važna poročila.

Proti koncu srednjega veka so ograjali krščanski svet novi sovražniki — Turki, ki so si podjarmili ves južno-vzhodni del našega kontinenta. Obenem so (posebno z osvojitvijo Carigrada) zaprli pot cvetoči trgovini z Indijo. V tem času se je razširila v Evropi vest, da je nekje sredi islamskega sveta krščanska država nadduhovnika Ivana (prete Joam, prete Gianni), o kateri so mislili prvotno, da je v osrednji Aziji (v Nebeškem pogorju), pozneje pa v Abesiniji. S to domnevno državo so iskali evropski narodi — predvsem Španci in Portugalci — stike, da bi z združenimi močmi pregnali skupnega sovražnika. Tako je dala ta bajka prvi povod k velikim odkritjem, s katerimi se začne novi vek. Ta odkritja pa so omogočile važne iznajdbe ob koncu srednjega veka, pred vsem tisk (ki je razširil silno zemljepisno znanje) in kompas.¹⁸

Proti koncu srednjega veka postanejo zemljevidi vedno popolnejši. Že »katalanska karta« iz l. 1375. kaže nazorno vse ozemlje severne Afrike do Timbuktija in gornjega toka Nila. Znamenit je tudi »svetovni zemljevid« Fra Maura (14. st.), ki je zdaj v doževi palači v Benetkah. Prve kompasne karte je napravil Benečan Marino Sanuto (zač. 14. st.). Poznejše karte so vedno popolnejše in kažejo jasno vse dele zemeljske površine, ki so jih odkrili tekom srednjega veka krščanski narodi in Arabci. Tako karto je imel na krovu tudi Krištof Kolumb, ko je jadral v »Indijo«.

Kljub temu napredku so bile zmote in zablode v zemljepisu še zelo pogoste, kakor bomo videli iz naslednjih vrstic.

DALJE

prepričanju. Kajti Mongoli so mnenja, oziroma bolj v zmoti, da more postati vsak blažen po svoji veri. Mi lahko svobodno in varno oznanujemo evangelij.« Celo kani so se radi osebno razgovarjali s krščanskimi, islamskimi, budhističnimi in drugimi svečniki o verskih problemih. Take so bile razmere v »barbarski« Mongoliji v času, ko so v Evropi v imenu krščanske ljubezni preganjali z ognjem in mečem vse drugoverce!

¹⁸ Kitajci so že 120 let pred Kristom poznali kompas kot »iglo, ki kaže na jug«. Zaradi tega so lahko potovali preko step in puščave Gobi. V brodarstvu ga je prvi (v začetku 4. stoletja) uporabljal Flavio Gioja iz Pasitana pri Amalfiju.

SKOZI MAROŠKO PUSTINJO NA VISOKI ATLAS

DR. OSKAR REJA

V nemškem mestu Baden živi star upokojen profesor, gosp. Brecht-Bergen. Pred vojno je živel dolga leta v Rusiji, ki jo je vso prepotoval. Tudi je velik turist ter je kot tak prodril do Kavkaza in do najvišjih vrhov Altajskega pogorja v južni Sibiriji. Danes je že blizu šestdesetih, pa vendar mu njegova ahasverska žilica ne da še miru. Mož je velik idealist in želi, da bi isto, kar so njegova potovanja nudila njemu lepega in koristnega, doživela tudi današnja mladina. Ustanovil je mladinsko društvo, ki ga je imenoval »Ekskurzija«. Ekskurzija si je stavila za svoj cilj, da se s čim manjšimi sredstvi napoti kolikor mogoče daleč v svet in da s čim manjšimi stroški vidi čim več.

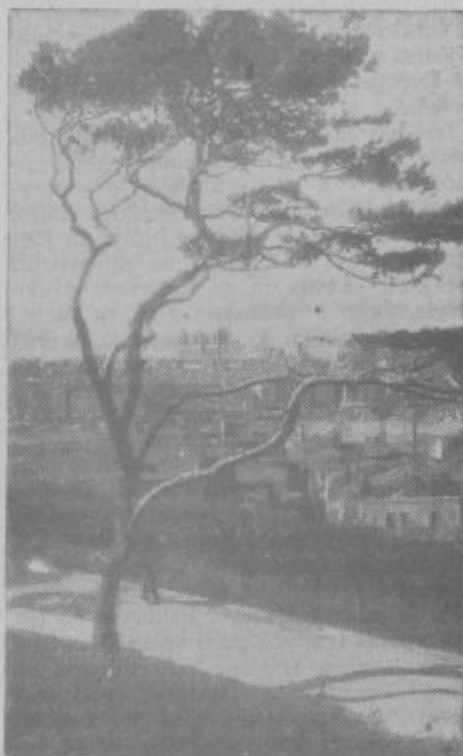
Pred leti mi je v koči na koroškem Obirju prišel v roke časopis »Bergkamerad«. Tu sem mimogrede opazil notico, da se je neka nemška družba, imenovana »Exkursion« mudila v Kavkazu pet tednov, kjer so se posamezni njeni člani povzpeli na različne vrhove Kavkaškega velegorovja. Važno je bilo zame to, da vsak posameznik ni porabil več kot 5000 dinarjev, vključivši tudi vso dolgo pot iz Nemčije na Kavkaz in nazaj.

Kakor vsakega mladega človeka, tako žene tudi mene težnja po spoznanju novih pokrajin in novih ljudi ven v daljni svet. Sklenil sem, da se tej ekskurziji pridružim in da sprejemem vse njene stroge pogoje.

Ekskurzija je po vojaško urejena in vsi njeni uspehi temelje na brezkompromisni disciplini. Tri so glavne misli, ki spremljajo ekskurzijo na vseh njenih poteh: enakost, tovarištvo in skromnost. Izletniki si morajo biti med seboj enaki, si morajo biti drug drugemu tovariši in vsi morajo biti skromni v jedi, prenočevanju in v prevozu na potovanju. Vsak se mora omejiti samo na najnujnejše zahteve. Ekskurzija ima lastno kuhinjo, kjer morajo vsi pomagati in kjer se kuhajo najenostavnejša jedila. Poleti se ne prenočuje nikdar v hotelskih posteljah, temveč v spalnih vrečah na prostem pod lastnimi šotori.

S to železno disciplino je vztrajni ekskurziji uspelo, da je že prepotovala vso Evropo od polotoka Kola na skrajnem severu, pa tja do malo poznane Kavkaza. Preteklo leto se je ekskurzija zaradi vedno bolj naraščajočega članstva napotila v dva predela. Eni so odpotovali v gorovja neznane Armenije, drugi pa so si izbrali za svoj cilj še malo obiskano velegorstvo Visokega Atlasa v Maroku. Tej skupini sem se pridružil tudi jaz.

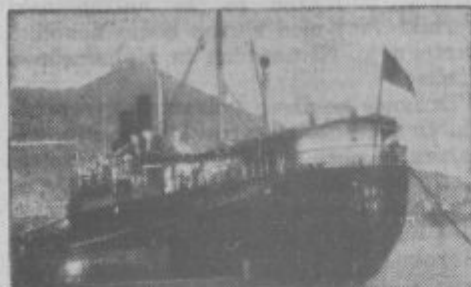
Določeno je bilo, da se morajo vsi izletniki, ki so se namenili na Atlas, zbrati 1. avgusta ob 11. uri 30 min. v čakalnici

MARSEILLE

3. razreda na glavnem kolodvoru v mestu Karlsruhe ob Renu. Točno ob določenem času se nas je zbralo 17 članov. Trije pa so se nam pridružili šele v Marseilleu in razveselil sem se, ko sem tu ugledal svoje ožje rojake, namreč g. Dougana iz Trsta, ki je slovenskim planincem dobro poznan, ter dr. Poolitzerja in

akademika Botterria tudi iz Trsta. Tudi jaz bi se družbi lahko pridružil šele v Marseilleu. Toda ker nisem dobil tranzitnega vizuma preko Italije, sem moral narediti velik lok preko Srednje Evrope,

»Sidi bel Abbas«, v luki Oran

čez Monakovo in Stuttgart v Karlsruhe in odtod preko Strasbourga in Lyona do Marsellea.

Izletniki morajo nositi predpisano uniformo, ki pa je zelo enostavna. Kratke nadkolenske zelene hlače in zeleno srajco. Na glavi se navadno ne nosi nič. Tudi prtljaga ne sme biti preogromna. Vsak mora vzeti s seboj le najnujnejše in najpotrebnejše.

V Marseilleu smo ostali čez noč in se šele drugega dne popoldne vkrcali na ladjo. Ta čas smo izrabili, da smo si ogledali mesto. Končno se je le približala ura odhoda in ločitve od evropskega kontinenta. Znesli smo vso svojo prtljago na ladjo »Sidi bel Abbas«, imenovano po majhnem mestu v Alžiru. Potniki na lad-

AFRISKA OBALA V LUKI ORAN

ji so bili pred vsem domačini, ki so se vozili domov v Afriko in tudi mnogo vojakov, ki so se odpravljali k tujskim legijam.

Jasno je, da smo si na krovu ladje izbrali najprimitivnejše prostore. Nekateri so posedli po vrveh, ostali pa po tleh na svoje spalne vreče in pokrivače. Morje ni bilo prav mirno, postajalo je vedno bolj razburkano in ponoči smo doživeli pravi vihar. Naslednji dan je bil miren

in tudi še naslednja noč. Poležavali smo po krovu in prepevali. Ladja je plula zelo blizu Balearskih otokov in tudi od daleč smo videli južno špansko obalo.

Proti jutru naslednjega dne smo zagledali strmo obalo »črnega« kontinenta in kmalu nato smo se izkrcali v alžirski luki Oran. Mesto je zelo pestro in močno pomešano z različnimi narodi. Osnovo tvorijo najstarejši prebivalci — Berberi. Berberi so od Arabcev sprejeli njihovo muslimansko vero. Zato ima Oran na zunanaj popolnoma orientalsko lice.

Bilo je med 12 in 1 uro popoldne, ko je sonce najbolj pripekalo. Truden in upehan po dolgem dopoldanskem bledenju po mestu se znajdem pred arabsko džamijo. V svetišče je ravno tedaj drla množica starejših Arabcev. Pomešal sem se med nje, da bi prišel v džamijo, ker sem hotel tudi jaz prisostvovati muslimanski službi božji. Seveda

KOLODVOR V ORANU

sem se prej pred vrati sezul in si umil po njihovem običaju noge in obraz. To sem storil ne samo iz radovednosti, da pridem v džamijo, temveč me je to kopanje v neznosni vročini tudi prijetno hladilo. Pred vrati me je ustavil vratar, kajti po moji evropski obleki me je takoj spoznal, da nisem njihove vere. Povedal mi je v slabi francoščini, da imajo katoliški svojo cerkev na drugem koncu mesta. Odgovoril sem mu, da je zame Alah prav toliko vreden kakor katoliški Bog in da bi zelo rad enkrat prisostvoval arabski službi božji. S tem odgovorom je arabski vratar prišel v zadrego, mi naročil, naj počakam in izginil v notranjost džamije. Vrnil se je s starejšim lepo oblečenim Arabcem. Temu sem isto razložil, nakar sta me oba odpeljala v džamijo in me postavila v prav zadnjo vrsto med druge Arabce. Naročila sta mi še, naj med molitvijo isto delam, kar bodo delali drugi Arabci.

Kar se tiče snage, turške odnosno arabske džamije daleč prekašajo naše

cerkve. Kamenita tla so vsa pokrita s snažnimi preprogami tako, da lahko sedeš v najlepši obleki na tla. Morda je hotel Mohamed z obredom umivanja in sezuvanja pred vstopom v džamijo svoje vernike naučiti snage.

Daleč tam v ospredju je zateglo prepevajoče molil svečenik iz korana. Nato pa se je pričela molitvena »telovadba«. Najprej roke v vzročenje, nato počep in poklek ter globok predklon z dotikom čela na tla. Nato spet vzklon in potem isto vajo nekolikokrat ponoviti. Ves čas smo bili seveda obrnjeni proti vzhodu, proti Mekki.

Kakšen verski pomen ima ta telovadba, ne vem, mislim pa, da je pametni

Mohamed tudi tukaj mislil na zdravje svojih ovčic. Arabec in Turek sta po naravi lena. Ves dan čepita doma na preprogah ali pred šotorom, kar je seveda za mišice nezdravo. Z uvedbo molitvene telovadbe pa se muslimanski verniki vsaj med službo božjo nekoliko pretegnejo. Ni napačna ta Mohamedova zamisel.

Drugače se Oran polagoma evropeizira. Ima že dokaj evropskih zgradb, asfaltirane ulice, električno cestno železnico, električno luč in vodovod. Z lepega kolodvora vodi normalnotirna železnica na dve strani, proti Alžiru in proti Maroku.

DALJE

PRVA POMLAD — PRVA LJUBEZEN (M. Sachse-Schubert — izrezanka)

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

16. POGlavJE

NORČAVI MEDAR

Imel sem opravek nižje ob poti, zato sem se samo nasmehnil razumljivi Ah Keejevi jezici ter šel svojo pot preko trate. Toto se je pobral in mi tekel naproti. Moj medar jo je po navadi ubiral v diru, pri čemer se je smešno odganjal in še bolj smešno prekobacoval. Sicer imajo vsi medarji tak način hoje, vendar nisem še nikdar videl živali njegove vrste, ki bi pri kretanju bila tako nerodna kakor je bil moj Toto. Kadar se mu je prav zares mudilo, tedaj je svoje težišče vedno nepravilno postavil in se prekuceval preko glave, da je bil podoben kožuhaštemu valjarju. Često je priredil mojim gostom največjo zabavo, ko se je spustil, če sem mu pokazal steklenico z mlekom, v divjem diru proti meni ter se pri tem prevračal po tri in štirikrat v zraku kakor kak izvežban umetnik v cirkušu.

Imel je navado, da je povsod, kjerkoli sem se vsedel, splezal na mene, in stikal po žepih moje obleke. Običajno so bile v njih samo kake male kleščice, kladivo ali pa slični zaklad. Toda Toto si jih je vedno natančno ogledal.

Kadar ni imel drugega dela, me je spremljal k stajam za živali. Imel je dovolj pameti, da se je držal vedno v varni razdalji od kletk, kjer bi ga lahko zadela kakšna nesreča. Pridobil si je mnogo prijateljev med živalmi, zlasti med pticami. Posebno so ga privlačile male shama gobice in kmalu je iznašel način, da jih je lahko kradel iz kletk, v katerih so bile nastanjene večje ptice. Svoje male tatvine je izvršil tako dobrodušno in na tako smešen način, da mu žrtve tega niso prav nič zamerile.

Nekega popoldneva sem opazil, kako teče preko vrta. Uro kasneje so ga videli pri zibki pod nekim drevesom, kjer je imel caboon (naš vrtnar domačin) svoje osere. Mesecev staro dete. Toto je kmalu splezal v zibelko ter

se spoprijateljil z otrokom in slednjič sta oba zaprta, otrok z okrog Totovega vratu ovito roko. Medvedek in baby sta bila očitno zelo zadovoljna.

Razburjeni caboon pa ni dal mnogo na to prijateljstvo in ko opazil v zibki nepoklicanega tovariša, je vrgel nepozvanca po travi, da se je kar zakadilo za njim.

Zvedel pa sem nekaj dni kasneje, da je caboonova žena gledala na stvar s popolnoma drugimi očmi. Otrok je vžlubil Totoja in je neprestano jokal za svojim novim tovarišem. Mati je smatrala, da ima otrok prav in je za moževim hrbtom često prinesla detetu medvedka v zibelko.

Za naše goste je bil Toto najbolj popularna žival v hiši, čeprav jim je marsikatero neumno zapovedel. Zato ga je pa naša služinčad vedno bolj mrzila. Da bi potolažil neomirlive sovražnike, sem ga privezal cela dva dni, toda mladič je tako vidno hiral pod to kaznijo, da sem ga moral spustiti z verige.

Njegovo prvo delo je bilo, da se je pobral v mojo sobo, potegnil odejo z moje postelje in zlezal pod njo. Ah Kee mu je zamašil nevarna in na pol odprta usta s klobučem, nato pa je po grabil in spet je zletel nagajivec čez stopnice. Zvečer, ko mi je Kitajec, ki ni imel smisla za zabavo, bridko tožil o zadevi, sem šele videl, kakšne skrbi dela naš mali lopov vsemu našemu taboru. Molčal sem, ker sem smatral za enega glavnih pogojev, da so naši ljudje zadovoljni.

Nekega dne pa mi je Toto v tem oziru pregнал zadnje dvome.

Zgodilo se je, da sem v Raffles Hotelu v Singaporu, ko me je zvečer pozdravil star znanec, mlad mož zelo svečanega izgleda, nastavljen kot pomožni uradnik v ameriškem konzulatu. Imel sem toliko prijateljev v konzularni službi, da so mi te vrste državni uradniki v najlepšem spominu.

Kljub temu se nisem mogel nikdar posebno ogreti ravno za tega človeka, ki mora imeti neko ime, zato ga imenujmo Kinkley.

Nisem našel zabave na sestanku, ker je bil Kinkley pravi morilec v družbi. Prav nič nisem bil željan poslušati še enkrat, kaj mi bo povedal o svojih spominih, ki jih piše. Ni se mi zdelo umestno, da bi mlad človek, čigar edina življenjska izkušnja je bila, da je nekaj let pritiskal žige na izvozne račune, ki jih je moral overiti konzulat, dolgočasil svet s celo knjigo svojih spominov.

Ko sva se pozdravila, je pisatelj-diplomat omenil: »Čuj sem, da nameravate v Katong, Buck. Imenitna misel. Tudi sam bi želel čim prej izginiti iz Singapura.«

»Zakaj pa ne?« sem rekel, ne da bi slutil, kako nerodnost sem s tem napravil.

»Prav pravite. Vaša nova hiša v Katongu je prevelika samo za vas. Če bi bila pripravna, bi pristal deliti jo z vami.«

Bil sem besen sam na se. V prvem hipu sem hotel dokazovati mu, da rabim prav vsako kvadratno ped v hiši. Ni se mi pa zdelo umestno, ker je bilo splošno znano, da iščem nekoga, ki bi hišo delil z menoj. Čeprav je bil Kinkley prav poslednji človek v Singaporu, ki bi si ga želel za najemnika, vendar nisem smel biti z njim surov, ker mi je le vedno pomagal pri odpremi živali v Ameriko in mi šel na roko pri izdajanju potnih listov za moje malajsko spremstvo.

Pisatelj-diplomat je vztrajal pri svoji zahtevi in še preden sem se dobro zavedel, sem mu že obljubil, da mu pokažem svoje stanovanje v Katongu.

V soboto popoldne, po večkratnih opominih na mojo neprevidno obljubo, sem sklenil, da ga poiščem, vzamem s seboj v Katong in mu tam pokažem hišo. Toliko sem mislil narediti. Ko bo potem enkrat tam, sem mislil, bom že našel način, da mu zagrenim bivanje v moji hiši.

Ko sva dospela v Katong, se je Kinkley razgledal po stanovanju in okoličici in mi ves navdušen povedal, da je moje stanovanje zanj naravnost idealno. Ne bi si mogel izbrati boljšega prostora za dokončanje svoje knjige, je pripomnil, ko je postavil na mizo obsežno mapo, ki je vsebovala prvih sto

strani njegovega rokopisa, katerega mi je nameraval čitati po večerji.

Trudil sem se še dalje na vse načine, kako bi odvrnil od hiše dolgočasnega svetnika. Začel sem s tem, da sem mu naslikal nevarnost življenja v bližini staj, ki so polne divjih zveri. Omenil sem mu celo, da imam često kletke s tigri in leopardi pod hišo. Prepričan sem, da mu nemir, ki ga živali delajo ponoči, ne bo dal spati. Zavrnil je vse to ugovore. »Hrepene!« je, da bi enkrat živel tako tesno z živalmi in ta nova izkušnja bo pripomogla zelo interesantnemu poglavju njegove knjige. Kar se pa spanja tiče, ga ne bi nič vznemirjali živalski glasovi.

Poskušal sem z drugim izgovorom. Rekel sem, da ni mogoče dobiti primerne služinčadi. Toda tudi ta neprijetnost ga ni spravila iz ravnotežja. Odvrnil mi je, da je pripeljal svojega slugo kar s seboj.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

Neumann: POMLADNO CVETJE

»OBZIRNA BUDILKA«

Običajna budilka na zvonec je za mnoge ljudi rahlih živcev prehuda. Američani so prišli na originalno idejo, buditi ljudi z božajočo sapico električnega ventilatorja. Budilka lahko ostane stara, le toliko se mora spremeniti njen mehanizem, da sproži ob določenem času namestu zvonca električni kontakt, ki eklene tok za pogon ventilatorja. Zračna struja narase polagoma in prebudi človeka povsem narahlo.

RAFFAEL SANTI

Najbolj znani in najbolj slavljene slikar vseh dob Raffael Santi, nepravilno imenovan tudi Sanzio, se je rodil pred 450 leti v italijanskem mestecu Urbino. Dan njegovega rojstva ni natanko dognan; nekateri trdijo, da se je slikar rodil 28. marca, drugi pa 6. aprila 1483. Raffaelov oče, ki je bil sam sinu tudi prvi učitelj, je bil slikar, umetni zlatar in trgovec Giovanni Santi. Kot 16-letni deček je vstopil Santi v šolo Timoteja della Vite, čez leto dni pa je v

RAFFAEL (avtoportret)

družbi z drugim učencem svojega očeta Evangelistom di Meleto že izvrševal razne cerkvene slike, kakor pričajo odlomki del, odkritih v Bresciji in v Napoliju. Istega leta je vstopil v delavnico Perugina in mu pomagal pri različnih večjih delih.

Kmalu pa je odrasel umbrijski šoli, kajti že njegova začetniška dela kažejo popolnoma drugo silo izraza, nego dela umbrijske šole. Prva doba njegovega udejstvovanja spada v čase Raffaelovega bivanja v Firenzi, kjer se nanj mogočno vplivala dela Massaccia, Donatella, Lionarda in Fra Bartolomea. Glavni del njegovega življenja pa je posvečen umetniškemu ustvarjanju v Rimu, kamor ga je pozval umetnost ljubeči papež Julij II. Tu je po naročilu poslikal papežu tri sobe, še danes znane le pod imenom »le Stanze«, izvršil pa je tudi celo množico drugih slik, od katerih vsaka posamezna izdaja umetnika iz

redne odlike in slikarja ogromne plodovitosti. Njegovih madon iz te dobe je sitno mnogo in kar jih ni kot fresk neprenosnih, dičijo muzeje in galerije velikih mest vse Evrope od Madrida do Leningrada.

Ko je papež poveril Santiju vodstvo gradnje cerkve sv. Petra in najvišje nadzorstvo nad izkopavanjem antičnih umetnin, se je moral Raffael obdati s krogom učencev, da je zmagoval vse delo. Vendar tudi poslednji opustil nobene prilike, da ne bi slikal brez pomoči svojih učencev, kadar se je za kako delo posebno navdušil. Višek razvoja je dosegel l. 1516. z oltarno sliko sv. Cecilije, z Madono della sedia in pred vsem s slavno sikstinsko madono.

Pomladi l. 1520. je obolel na mrzlici in je, preutrujen zavoljo neprestanega dela, podlegel tej zavrtni bolezni. Komaj 37 let stari umetnik je ostavil za seboj toliko bogastva svoje umetnosti, kakor menda noben drugi slikar. V njem sta bila združena visoka umetniška darovitost in delavnost, ki ji ni primere.

OB PIRUHIH

Prišel je velikonočni čas, ki mu pravijo Belokrajinci vuzem: dejal bi mesovzem, kakor je bil ob pričetku posta mesopust. A. M. Slomšek imenuje to lepo dobo: valička, drugod po štajerskem čuješ: velička, Caf pa tolmači vlička s pomladjo. Prazniku samemu rekajo ali so rekali tamkaj: letnice. Obhaja se prvo nedeljo po ščepu za enakonočjem. Od kdaj se slavi spomin na premagano trohnošo? Knjiga »Eksodus« poroča, da je Mojzes uvedel to slovesnost ob odhodu iz Egipta. Razlagalci pa dvomijo o tem, trdeč, da se je velika noč, prej samo pomladni praznik, raztegnila tudi na egiptске dogodke šele za Josifjeve vlade, kakor je trgatveni praznik postal »obletnica pod šator« (spomin na bivanje v puščavi) ali kakor so dožetki sčasoma jela kazati tudi na razglasitev postave na Sinaju.

V skladu s 4. evangelijem pripušča krščansko izročilo, da je Jezus umrl 14. dan meseca nřzana v trenutku, ko se je darovalo velikonočno jagnje. Veliko so se pričkali očaki prvih stoletij o tem, kako se je obhajala svečanost čisto v početku. Prizanesem vam z mnenjem, ki so ga zastopali sv. Polikarp, sv. Anicet, Apolinarij iz Hierapolisa ali Meliton iz Sard. V 4. stoletju se velika noč veže zgolj s spominom na vstajenje, ne pa več na Kristovo smrt. V 5. stol. se pojavi postni čas, doba kesanja pred slavnostmi.

•
Odklej pa so pisanice v navadi? Aelius Lampridus, povprečen rimski letopisec, poroča, da je kura znesla rdeče jajce na dan, ko se je rodil poznejši cesar Aleksander Severus. A mislim, da so se s pametjo sprli ljudje, ki našo navado zvrčajo na Lampridovo pripovedko. Toda gotovo je, da je pri poganih jajce pomenilo plodnost, rodovit-

nost, ustvarjanje, izvor bitij. Potakem smemo domnevati, da »belice« — kakor pravijo Slovenci na vzhodu jajcem — zaznamujejo vstajenje od mrtvih. Ob štiridesetdanskem postu je bilo prepovedano jesti ne le meso, marveč tudi »meso in spe«; naši kmetje so se do nedavna vzdrževali take jedi nič manj ostro nego kartuzijanci ali trapisti. Ako so se po dolgem stradežu zopet pojavile »belice« na mizi, je bilo zadovoljstvo toliko večje in povsem prirodna je misel, da so jih gospodinje prinašale kot: pisanke, pisanice, piruhe.

V 13. stoletju so se v Parizu sholarji in mladi duhovniki zbirali po ljudskih trgih, odkoder so mahnil v spreduv s karoglamii (cerkvenimi zastavami) med trobentanjem in bobnanjem pred stolnico, kjer so peli hvalnice, nato pa se razbegnili po ulicah, piruhe nabirat (quête des oeufs). Kmalu nato se je na Francoskem udomačila šega, da so si znanci in prijatelji poklanjali za dar pisanice. V 17. in 18. st. so po veliki maši prinesli v kraljevo sobo poslikane piruhe, ki so se potlej porazdelili med navzočne. Včasih so bile to prave umetnine.

Lancret in Watteau se nista sramovala vaditi svojega čopiča po teh skromnih lupinah, od katerih hrani muzej v Versaillesu odlične vzorce. Tudi slovenska narodna umetnost ima iz tega področja umotvorčke, kakršnih se nam ni treba sramovati.

Ob piruhih ima mladina dokaj zabave: kotrljajo ali koturajo se z njimi, jih sekajo, trkajo s piruhom ob piruh, čemur veljijo štrucati ali turčati, odkoder utegne biti koroško nemški izraz: turtschen.

V Belgiji so nekdanj mladenke poklanjale za veliko noč cvetice svojim zaročencem, ti pa so jim vračali s pisanicami, koder so se brali ljubeznivi izreki.

Na Poljskem je na velikonočni ponedeljek gospodar vsakemu vasovalcu podaril jajce, katero pa je delil z njim.

Vsakdo pozna nekdanji ruski običaj, da se prepotniki pozdravljajo z besedami: »Hristos voskrese«. Tako je nekoč car Nikolaj I., stopivši iz dvorca, nagovoril stražo. Ta pa se je odrezala: »Ne, ni vstal!« Osupel mu car ponovi prejšnji pozdrav, vojak pa vztraja pri svojem. Preiskava je dognala, da je bil ta vojak vnet žid. Ko je

POZDRAVI »VELIKONOCNEGA ZAJCA«

car to zvedel, ga je minila jeza in se je od srca nasmejaj.

Gospodarsko vprašanje preveva vse človeško delo in nedelo. Zato realisti zagotavljajo, da so se piruhi jeli bročiti na pobudo trgovcev, ki so jih imeli svoje dni posebno dosti v zalogah. Okoli sv. Neže (21. jan.) se kuram rep odveže, t. j. začno nesti: na ta način se je moralo nabrati nekdanj precej tega blaga, ki se ni smelo trošiti pred vstajanjem. Ali v tej zalogi je moralo biti že dosti zaprtkov. (k)

ŠTEVILO SAMOMOROV, BAROMETER KONJUNKTURE

Čim bolj se zaostrijo gospodarske razmere, tem bolj se dvigne število samomorov in narobe. To dokazuje vedno večja epidemija samomorov, ki razsaja danda. našnji po vsem svetu, pred vsem pa v Evropi. Tako daleč je že prišlo, da n. pr. zavarovalnice v Nemčiji že razmišljajo o novih klavzulah v svojih pogodbah, ki naj bi doočale, da se pri samomoru naj ne izplača polna zavarovalnina, ampak da se naj vrnejo le vplačane premije. V Avstriji odpade n. pr. na 10.000 prebivalcev 3.9 samomorov, v Nemčiji 2.8. V državah, kjer so gospodarske razmere zadovoljive, se število samomorov avtomatično zmanjša; tako izkazuje Danska le 1.7, Irska 0.3, Holandska 0.8 samomorov pri 10.000 prebivalcih.

ZA MISLEČE GLAVE

7.

Velikonočni zajec

(PONATIS ZABRANJEN)

Kdo zna tu narisane predmete (izrezati!) tako sestaviti, da nastane med njimi prostor v obliki sedečega zajca? Istočasno morajo podati trije predmeti silko drugega zajca.

stor v obliki sedečega zajca? Istočasno morajo podati trije predmeti silko drugega zajca.

8.

Drzen plezalec

(PONATIS ZABRANJEN)

To sliko je poslal gospod Nedeljniki stalnemu omizju pri Herodežu z istočasnim popisom vseh naporov, ki jih je moral premagati med plezanjem.

Ali občudujete pogum drznega turista?

Rešitev k št. 6

(Čigava je ura?)

Policijski uradnik je videl, da sta oba gospoda, ki sta se mudila že delj časa ob morju, zelo zagorela. Lastnik ure, gospod Trunk, je imel na levem zapestju, kjer je običajno nosil uro, točno omejeno svetlo liso, ker je ura varovala to mesto na roki pred zagorelostjo. Gospod Žibert pa ni imel tega znamenja, torej v času kopanja, oziroma sončenja ni nosil ure!

MILJARDE V VODI

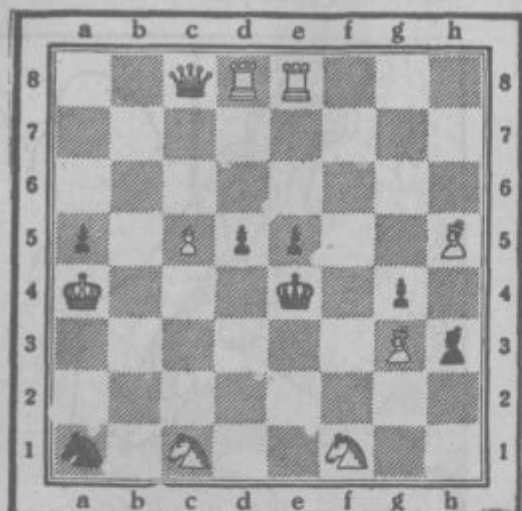
Univerza v Nankingu, ki je proučevala posledice katastrofalne poplave Rumene reke 1931, je nedavno objavila naslednje številke: Od povodnji je bilo prizadetih 2966 naselij. Na pomeriju, ki je bilo deloma ali popolnoma pod vodo, prebiva nad sto milijonov ljudi, torej skoraj toliko kolikor znaša prebivalstvo Zedinjenih držav. Na poplavljenem ozemlju je bilo uničenih 45 odstotkov vseh domačij. Povprečna višina vode na poljih je znašala 8 m. Škoda se ceni na ca. 25 milijard dinarjev. Nad deset milijonov ljudi je ostalo brez strehe. Nasipe, ki jih je poškodovala voda, bo treba popraviti v dolžini 4500 km, za kar bo potrebnih 290 milijonov kubičnih metrov gradiva.

PROBLEM 16

I. Pedersen

Prva nagrada »Dansk Skakproblem Klub«

Mat v treh potezah.

Rešitev problema 14

Kf6—g5

Rešitev problema 15

1. De1—e2! Grozi 2. Sa3—c4! 1... S:e2
2. S:b5 in 3. Sc7 mat 1... Ld2 2. De4+!
Malo, toda zelo ostrih variant.

IZ SAHOVSKE ARENE

Zadnja senzacija v šahovskem življenju, ki je prav sedaj na dogodkih silno siromašna, je rezultat Spielmannovih matchev na Švedskem. Po zmagi v revanšnem matchu nad Stoltzom je igral še dva matcha z Lundinom in Stahlbergom, vendar — čijje in strmito — dobil ni niti ene partije. Lundin je zmagal +1, Stahlberg pa +2. Seveda s tem še nikakor ni dokazana enakovrednost teh mladih švedskih matadorjev s priznanim velemojstrom; nedvomno pa pričča rezultat o visokem razredu švedskih šahovskih borec.

Šahovski založniki sedanjega gospodarkega položaja vsekakor ne presoajo pesimistično. Najboljši dokaz za to je, da so izšle v zadnjem času kar tri nove šahovske revije: »Tarrasch's Schachzeitung«, izdaja v Monakovem dr. Tarrasch, »The Chess World«, izdaja belgijski šahovski mojster Kollanowski in »The Chess Review« v New Yorku pod Kashdanovim vodstvom.

Izvrstni slog dr. Tarrascha in jasnost njegovih izvajanih jamčita za visoko pedagoško vrednost njegove revije.

Obe angleški reviji se odlikujeta po krasni opremljeni in temeljiti obdelavi. »The

Chess World« obvešča obširno o mednarodnem šahovskem življenju in prinaša material od vsepovsod.

FOTOAMATER

»Fotorevija«, aprilski številka, vsebuje bogato gradivo, ki se nanaša zlasti na amatersko fotografijo v pomladnem letnem času. Omenjamo Brichtov članek o fotografiranju v narodi, beležke za mesec april, krasne pomladanske motive, med katerimi prvačijo spet motivi slovenskih amaterjev, med ostalim gradivom članek predsednika ljubljanskega fotokluba Lojza Pengala, članek o povečavanju iz najmanjših formatov, Ernstov članek o fotografiranju v podeželskih mestecih, Szabov o fotografiranju interiorov, razpise raznih nagradnih tekmovanj, poročila o novostih v fotografski stroki, ilustrirano rubriko »Fotokritika«, poročila fotoamaterskih organizacij, med katerimi pripravlja Fotoklub Zagreb novo jugoslovansko razstavo i. t. d. Vse to v okusni opremljeni za ceno borih 6 Din za številko, 60 Din za celoletno in 30 Din za polletno naročnino, ki še pošlje na upravo »Fotorevije«, Dalmatinska ul. 6, Zagreb. Organiziranim in neorganiziranim fotoamaterjem list toplo priporočamo.

ŠTEVILKE

Lani je bilo v Argentini posejanih 5 milijonov 800.000 hektarov kornu, od tega je bilo 1.500.000 hektarov posevka uzdečnega, tako da so spravili pridelek samo s 4.300.000 hektarov.

Na vsem svetu se je porabilo lani 660 tisoč ton gumijs, leta 1929. pa še 500.000. Kráva je gospodarska kriza, zaradi katere se je zelo zmanjšalo število avtomobilov.

Profesor Keeson v Leidenu na Holandskem je dosegel s pomočjo helijeve pare doslej najnižjo temperaturo —272,3 C. Teoretično zračnjena najnižja temperatura ali absolutna ničla temperature kakor se pravi, je —273 stopinj Celzija.

Na podlagi statistik potresnih opazovalnic so zračnali, da se zaradi gorotvornih in vulkanskih pojavov stresa zemlja najmanj desetkrat vsako sekundo.

Tehnika je konstruirala aparate za fotografsko snemanje, s katerimi se lahko naredi do 3.000.000 slik na sekundo.

Po najnovejši statistiki so versiva na svetu takole porazdeljena: Katoličanov je 10 odstotkov, konfucijancev 16,4, muslimanov 13, Indcev 12,1, budhistov 10,8, protestantov 8,9, pravoslavnih 7,1, mpeganov 6,6, brezvercev 4,1, židov in sintoistov vsakih po 0,9 odstotka in 0,2 odstotka pripadnikov neznanih versov.